

POLSKA
bez barier

Przewodnik

Przewodnik
POLSKA
bez barier

STANISŁAW FRANCUZ – geograf, fotograf, filmowiec, wykładowca i ekspert d/s turystyki, instruktor przewodnictwa i ochrony przyrody PTTK. Autor licznych przewodników po Polsce dla osób niepełnosprawnych. Twórca i realizator wydawnictw multimedialnych na CD i DVD, serwisów WWW, folderów i książek o tematyce turystycznej. Przewodnik turystyczny po Dolnym Śląsku, Przewodnik Sudecki. Pilot wycieczek turystycznych. Doktorant na Wydziale Pedagogiki DSW we Wrocławiu. Na filmowaniu, fotografii i podróżach w kraju i zagranicą spędza średnio 2/3 roku.

MARTA FRANCUZ – studentka V roku Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Pilotka wycieczek turystycznych. Autorka wielu opracowań promocyjnych dla Dolnego Śląska, Wielkopolski i Lubuskiego oraz Polski. Korektor tekstów do folderów i publikacji turystycznych m.in. Zima na Dolnym Śląsku, Dolny Śląsk dla dzieci i młodzieży, Atrakcje Dolnego Śląska i Dolny Śląsk z lotu ptaka, Wielkopolska bez barier, Pasjonatka gór, żagli, szymbowców, uczy dzieci gry na pianinie. Nie potrafi się nudzić – „Po co tracić czas, gdy mogę poznać świat i ludzi?”

MARCIN FRANCUZ – student Politechniki Wrocławskiej - Mechanika i Budowa Maszyn specjalność Inżynieria Lotnicza. Fotograf i filmowiec, wolontariusz w stowarzyszeniu PROGRES. W firmie Interior Multimedia i Wydawnictwa autor zdjęć, filmów (z lotu ptaka) i tekstów do opracowań, wydawnictw książkowych, filmowych, multimedialnych z zakresu turystyki i promocji regionów Polski. Żeglarz, motorowodnik, pasjonat turystyki, motocykli i gry na gitarze.

WIKTOR FRANCUZ – uczeń VI LO we Wrocławiu, wolontariusz, pasjonat wycieczek turystycznych i przyrody. Siermię jachtowy i motorowodnik. Z aparatem fotograficznym w rękach już od 10 roku życia. Autor wielu zdjęć do wydawnictw w firmie INTERIOR. Współautor fotografii i filmów do przewodnika turystycznego pt. „Dolny Śląsk – otwarty dla każdego – 100 tras turystycznych dla osób niepełnosprawnych”. Województwo Wielkopolskie bez barier 70 tras... Asystent w reportażach filmowych i transmisjach TVONLINE.

Stowarzyszenie Inicjatyw Obywatelskich
PROGRES

55-120 Oborniki Śląskie, ul. Dworcowa 44/4
www.progres.media.pl

Projekt współfinansowany ze środków PFRON

ISBN 978-83-930088-5-8

www.bezbarier.turystyka.pl, www.bezbarier.info.pl

POLSKA bez barier

500 tras turystycznych
dla osób niepełnosprawnych

Przewodnik

POLSKA bez barier

500 tras turystycznych
dla osób niepełnosprawnych

Stanisław Francuz, Marta Francuz,
Wiktor Francuz, Marcin Francuz

W przewodniku zaprezentowano trasy o trzech stopniach trudności¹:

- * (jedna gwiazdka) trasa łatwa, nizinna, bez większych przeszkód, dostępna w 100% dla wózkowiczów;
- ** (dwie gwiazdki) trasa o pewnym stopniu trudności, niewielkie podjazdy, długość do 7 km, utrudnienia w postaci nierówności na drodze lub trasy wodne;
- *** (trzy gwiazdki) trasa trudna, długa lub powyżej 7 km, o sporej ilości podjazdów (różne przeszkody na trasie, często wymagane wsparcie wózkowicza przez osoby trzecie), w tym trasy kajakowe, wodne wielodniowe.

¹ gwiazdki są podane zarówno w spisie treści przy tytule trasy, jak i przy tytule opisu trasy.

Projekt współfinansowany ze środków PFRON.

Przedstawione treści wyrażają poglądy realizatora projektu i nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska PFRON.

Autorzy: *Stanisław Francuz, Marta Francuz, Marcin Francuz, Wiktor Francuz*

Konsultacje wersji dla niewidomych: *Patryk Miś*

Na okładce: *Agata Rocznik*

Projekt i opracowanie graficzne: *Andrzej Duliba*

Wykonanie map: *Aleksandra Domeradźka, Andrzej Duliba, Robert Lachmann*

Foto: *Stanisław Francuz, Marcin Francuz, Wiktor Francuz, Marta Francuz,*

Andrzej Kopystyński, Anna Kopystyńska, Andrzej Duliba, Mirosław Karasiuk,

Cezary Kopczyński, Bartłomiej Karwacki, Piotr Żyła, Robert Lachmann,

Waldemar Brygier, Andrzej Wilk.

Recenzja: *Joanna Szczepankiewicz-Battek*

Korekta merytoryczna: *Marta Francuz, Grażyna Francuz, Wiktor Francuz,*

Edward Kaszuba, Joanna Szczepankiewicz-Battek, Marek Battek, Katarzyna Rebizant

Weryfikacja techniczna: *Andrzej Kopystyński, Marcin Francuz, Wiktor Francuz*

Obsługa informatyczna: *Andrzej Kopystyński*

Współpraca merytoryczna: LOTUR, WOT Poznań, PLOT Poznań, PROT Rzeszów

DTP: INTERIOR Multimedia i Wydawnictwa

Wydanie I, Wrocław 2016

© Copyright by:

Wydawca: INTERIOR Multimedia i Wydawnictwa

Stanisław Francuz, ul. Stabłowicka 72, 54-058 Wrocław,

www.interior.net.pl, www.tourist.net.pl

na zlecenie

Stowarzyszenia Inicjatyw Obywatelskich PROGRES

www.progres.media.pl

ISBN: 978-83-930088-5-8

Druk: Stolgraf oddział Świdnica, ul. M. Konopnickiej 13,

58-100 Świdnica, tel. 74 853 69 97, www.stolgraf.pl

Szanowni Państwo!

Pod względem turystycznym Polska jest jednym z najatrakcyjniejszych regionów w Europie. Wyjątkowe atuty sprawiają, że przybywa tu wielu gości z kraju i zagranicy. Wśród nich są również osoby z niepełnosprawnością. Starając się zaspokajać także ich potrzeby i oczekiwania, oddajemy do Państwa dyspozycji przewodnik pt. Polska bez barier - 500 tras turystycznych dla osób niepełnosprawnych. Poprzez to wielonarządowe wydawnictwo chcemy zaprosić Państwa do skorzystania z bogatej i różnorodnej oferty turystycznej, jaką ma nasz kraj. Wierzymy, że przewodnik ułatwi wszystkim gościom planowanie pobytu, pomoże uzyskać dostęp do niezbędnych informacji, a także przyczyni się do włączenia jak największej grupy osób z niepełnosprawnością do aktywnego uczestnictwa w turystyce.

Mamy ogromną nadzieję, że pobyt będzie dla Państwa na tyle ciekawy i inspirujący, że powrócicie tu jeszcze nie raz. Do zobaczenia na pozbawionych barier polskich szlakach turystycznych!

Z wyrazami szacunku

*Stanisław Francuz, Marta Francuz,
Marcin Francuz, Wiktor Francuz*

Polska położona jest w Europie Środkowej między Morzem Bałtyckim na północy a Sudetami i Karpatami na południu, w przeważającej części w dorzeczu Wisły i Odry.

Charakteryzuje się zmienną rzeźbą terenu – góry przeplatają się z nizinami i pojezierzami, klimat alpejski z takim, w którym dojrzewa winorośl. Ukryte górskie wodospady, rzeki oraz bagna są domem dla licznych ptactwa wodnego. To kraina dzięki wcióż przyrody licznych borów, jezior i rozwijającej się pośród niej cywilizacji. Liczne miasta takie jak Kalisz, Gniezno, Poznań, Kraków, Wrocław, Gdańsk, Szczecin szczycą się ponad tysiącletnią tradycją.

Polska to kraj o bogatym dziedzictwie kulturowym i historycznym a jednocześnie młody duchem licznych uczelni wyższych zasilanych przez młodzież z kraju i zza granicy.

Polska to kolebka kultury, znana na skalę międzynarodową z festiwali muzycznych, filmowych, teatralnych i wielu wydarzeń sportowych: (Wratislavia Cantans, Teatry Uliczne, Festiwal Chopinowski, Sopot Festival, Festiwal w Opolu).

Poszczególne krainy Polski mają swój odrębny, niepowtarzalny charakter, składają się nań zabytki, kulinaria, folklor, ciekawe imprezy kulturalne i sportowe.

Polska może poszczycić się bogactwem zamków, pałaców, klasztorów i kościołów. Takie ikon jak Malbork, Książ, Czochoa, Lubiąż, Krzeszów przyciągają co roku rzesze turystów.

Zabytki i miasta wpisane na listę UNESCO takie jak Kraków, Zamość, Toruń, Wieliczka, Kościoły Pokoju w Świdnicy i Jaworze, Warszawa oraz genialna Hala Stulecia zaprojektowana przez Maxa Berga we Wrocławiu, to gwarancja doświadczeń kulturowych i historycznych na najwyższym poziomie.

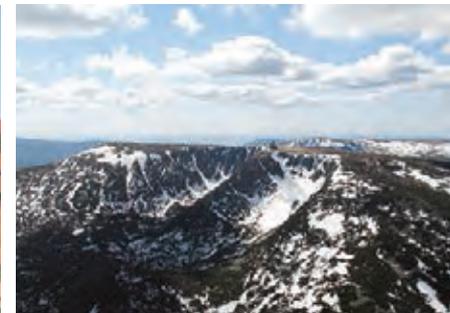
Dzieje Polski to także liczne związki z Niemcami, Austrią, Rosją, Litwą i Ukrainą oraz osiedlającymi się tu przez stulecia Żydami. W krajobrazie pozostały do dziś cerkwie, kościoły, meczety i synagogi.

Polska to kraina, która obfituje w wiele mrocznych legend i tajemnic, a podziemia, kopalnie, lochy i fortyfikacje pełne są szyfrów i zagadek czekających na swych odkrywców. Ziemia tu obfituje w liczne minerały oraz źródła mające dobroczynny wpływ na nasze zdrowie. Turystów i gości przyciągają uzdrowiska sudeckie i karpackie, w centralnej Polsce i nad Bałtykiem. Powietrze przesycone jest zapachem borów sosnowych, kwitnących wiosną rzepaków, akacji oraz lip. Pięknie jest tu o każdej porze roku – od zimy tatrzańskie poprzez pełną barw bukowych lasów jesień nad przełomem Dunajca. Na Wasze przybycie czekają liczne parki narodowe i krajobrazowe. Od gór przez wyżyny i pojezierza, aż do Bałtyku.

Na szczególną uwagę zasługują przedziwne grupy skalne w Sudetach: Szczeliniec Wielki, Błędné Skały i Szlak Skalnych Grzybów w Górach Stołowych.

Tysiące ścieżek górskich, przytulnych schronisk i znakomicie przygotowana baza turystyczna czekają na wędrowców. Znajdą tu coś dla siebie nawet najbardziej wymagający. W górach królują sporty zimowe, ale można uprawiać tu również, rafting, wspinaczkę, przeprawy przez mosty linowe, loty widokowe na parolotni i szybowcu. Niziny i pojezierza zaś kuszą licznymi szlakami rowerowymi, jazdą konną, kajakami oraz żeglarstwem.

Poszukującym kontaktu z naturą Polska oferuje agro oraz ekoturystykę. Malownicze, spokojne, otoczone nieskazitelną naturą gospodarstwa wiejskie są idealnym miejscem na odzyskanie sił witalnych, oderwanie się od codziennej gonitwy, wyciszenie oraz relaks. Zapraszamy do Polski bez barier!

ZPM

Zachodniopomorskie
str. 736-775

POM

Pomorskie
str. 480-531

W-M

Warmińsko-mazurskie
str. 612-651

K-P

Kujawsko-pomorskie
str. 100-139

PDL

Podlaskie
str. 446-479

LBU

Lubuskie
str. 182-219

WLP

Wielkopolskie
str. 652-735

MAZ

Mazowieckie
str. 304-365

ŁDZ

Łódzkie
str. 220-253

LBL

Lubelskie
str. 140-181

DŚL

Dolnośląskie
str. 10-99

OPO

Opolskie
str. 366-403

ŚL

Śląskie
str. 532-583

ŚW

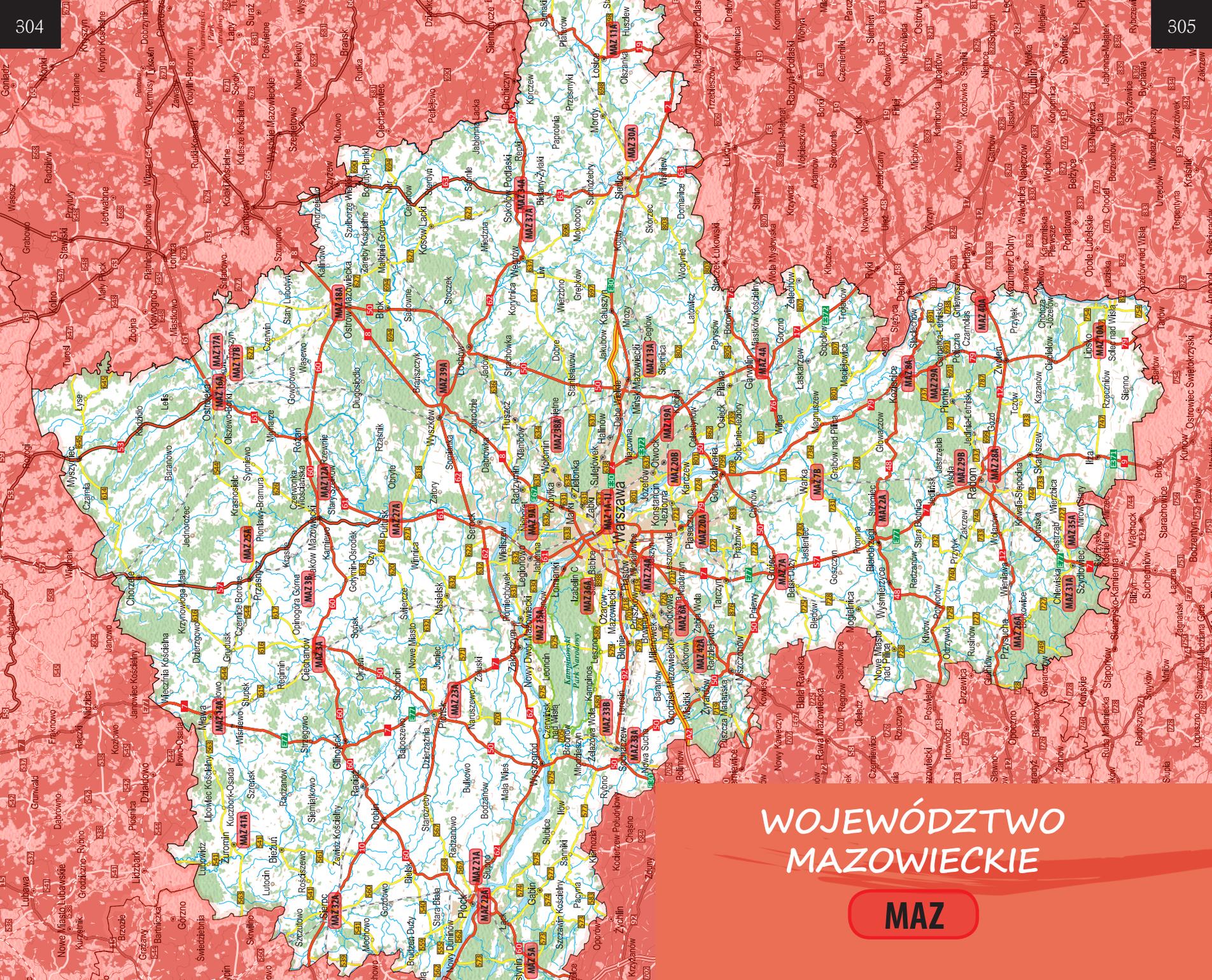
Świętokrzyskie
str. 584-611

PKR

Podkarpackie
str. 404-445

MŁP

Małopolskie
str. 254-303

WOJEWÓDZTWO MAZOWIECKIE

Warszawa

Województwo mazowieckie położone jest w środkowo-wschodniej Polsce. Jest regionem największym spośród wszystkich województw, a jego powierzchnia zajmuje 11,4% powierzchni kraju. Mazowieckie graniczy z województwem podlaskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim, kujawsko-pomorskim i województwem łódzkim. Historyczne Mazowsze, czyli większość dawnego województwa łomżyńskiego, ma swe tereny poza granicami województwa mazowieckiego. Stolicą województwa i zarazem kraju jest Warszawa. Ukształtowanie terenu ma charakter nizinny a najwyższy punkt to Dębowa Góra, położona na wysokości 235 m n.p.m.,

Część Województwa mazowieckiego to obszary silnie uprzemysłowione. Głównie miasta, takie jak: Warszawa, Radom, Płock, Siedlce i Ostrołęka. Spory obszar zajmują także tereny rolnicze, sady i obszary leśne. Województwo mazowieckie oprócz dobrze prosperującej gospodarki ma świetnie rozwinięte rolnictwo i przemysł przetwórczy.

Główne gałęzie gospodarki to przemysł motoryzacyjny, elektroniczny, elektrotechniczny, chemiczny, energetyczny, hutniczy, spożywczy, metalowy, odzieżowy i poligraficzny.

Na Mazowszu znajduje się Kampinoski Park Narodowy, chroniący tereny Puszczy Kampinoskiej. Na pozostałych cennych przyrodniczo obszarach utworzono 9 parków krajobrazowych oraz 171 rezerwatów przyrody.

Warszawa jest najczęściej odwiedzanym miejscem przez turystów. Dobre połączenia z miastami europejskimi sprzyjają rozwojowi turystyki. Liczne atrakcje Mazowsza przyciągają odwiedzających. Starówka w Warszawie, Park Łazienkowski, Zamek Królewski, i rezydencja króla Jana III Sobieskiego w Wilanowie czy Pałac Kultury.

O burzliwej przeszłości wciąż świadczą liczne dworki szlacheckie (Żelazowa Wola), ruiny zamków książąt mazowieckich (Czersk, Ciechanów) i skanseny (Sierpc). Ciekawymi obiektami są podwarszawskie miasteczka uzdrowiskowe jak Konstancin czy Płock.

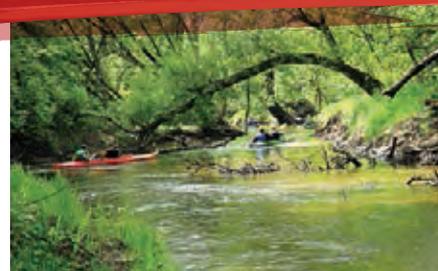
Zwolennicy aktywnego wypoczynku znajdą tu liczne szlaki piesze i rowerowe oraz wodne np. na Zalewie Zegrzyńskim czy Włocławskim oraz na rzekach Pilica, Skrwa Pława, Narew, Bzura czy Bug.

Zwolennicy wędrówek pieszych jak i rowerowego zwiedzania terenów województwa mazowieckiego mogą wykorzystać szlaki Puszczy Kampinoskiej, Puszczy Zielonej, Białej i Kozienickiej czy Lasów Chojnowskich. Dużym zainteresowaniem cieszą się liczne ośrodki hippiczne. Uroki wiejskich gospodarstw można połączyć z aktywnym spędzaniem czasu i słodkim leniuchowaniem.

Ziemie mazowieckie zostały przyłączone do państwa wielkopolskich Polan ok. 960-991 r., Prawdopodobnie pierwszym ośrodkiem władzy Piastów na Mazowszu był Włocławek, ponieważ w połowie X w. wzniesiono tam nowy gród a następnie był on wymieniany jako jeden z najwa-

Warszawa

niejszych ośrodków w państwie. Po 979 r. Piastowie wybudowali gród w Płońsku. Kolejne grody na Mazowszu powstały w Płocku, Raciążu, Szreńsku, Ciechanowie, Grudusku, Grzebsku, Nasielsku. Na przełomie IX i X w. zaczyna się budowa grodów (Mokrzek, Słupno, Sypniewo, Świątek) obejmująca także ziemię chełmińską.

Próby stworzenia konkurencyjnego ośrodka władzy przez namiestnika Mazowsze Miechława zostały zdławione w 1047 r. przez Kazimierza Odnowiciela. W początkach polskiej państwowości Mazowsze pozostawało przez długi czas na uboczu i dlatego zachowało swoją kulturę, wyróżniającą się od ziem starej Polski (Śląska, Małopolski i Wielkopolski).

W latach 1138-1526 Mazowsze było podzielone na małe księstwa z różnymi przerwami i okresami zjednoczenia m.in. przez Kazimierza Wielkiego. Dopiero w 1526 r. wszystkie ziemie Mazowsza weszły do Korony i znalazły się pod panowaniem dynastii Jagiellonów. Dla Polski był to „złoty wiek” Rzeczypospolitej Obojga Narodów: Polski (Korony) i Litwy. Wykształcił się wówczas szczególny ustrój polityczny – demokracja szlachecka, z dużą ilością swobód dla szlachty i obieralnym monarchą. Stan szlachecki był w Polsce wyjątkowo liczny (10 proc. wszystkich obywateli), a ostoją drobnej szlachty było zwłaszcza Mazowsze. Region korzystał z położenia na skrzyżowaniu szlaków handlowych wschód – zachód i północ – południe, a zwłaszcza na handlu zbożem.

W XVI w. w Warszawie zaczęły zbierać się sejmiki: zjazdy szlacheckie. W 1596 r. król Zygmunt III Waza przeniósł siedzibę dworu królewskiego z Krakowa do Warszawy. W XVIII w. w stolicy mieszkała już połowa ludności Mazowsza.

W wyniku zaborów w 1795 r. Polska znikła z mapy Europy. Mazowsze znalazło się pod panowaniem Prus i Austrii. W 1807 r. na mocy traktatu Napoleona z Rosją z części Mazowsza powstało Księstwo Warszawskie. W 1815 r. mazowieckie ziemie weszły w skład Królestwa Polskiego i znalazły się pod panowaniem Rosji. Po klęsce kolejnych powstań narodowych 1830 r. i 1863 r., odrębność Królestwa uległa całkowitej likwidacji. Warszawa i całe Mazowsze pozostały ostoją polskości i miejscem gdzie kształtowała się współczesna polska tożsamość.

W 1918 r. Mazowsze i Polska wróciły na mapę Europy. W 1920 r. w bitwie pod Radzyminem, zwanej także „cudem na Wisłą”, polskie wojska zatrzymały posuwającą się na zachód armię radziecką. W tym czasie Mazowsze i Warszawa rozwijały się dynamicznie.

1 września 1939 r. Polskę zaatakowały hitlerowskie Niemcy, a 17 września – ZSRR. Zniszczone w wyniku bombardowań Warszawa oraz Mazowsze znalazły się pod okupacją niemiecką. W Warszawie stworzone zostało getto dla ludności żydowskiej, a w Treblince obóz zagłady. Setki Polaków zginęło w więzieniu na Pawiaku i obozach koncentracyjnych. Po Powstaniu Warszawskim w 1944 r. Warszawa została niemal zrównana z ziemią. Skala wojennych zniszczeń była tak wielka, że zastanawiano się, czy będzie możliwe odtworzenie stolicy Polski w tym mieście. Po II wojnie światowej na Mazowszu ulokowano wiele fabryk, m.in. Hutę Warszawa i Petrochemię w Płocku. Region wzmocnił swoją pozycję centralnego regionu Polski, zachowując zarazem rolniczy charakter i unikając uprzemysłowienia na dużą skalę.

Warszawa

Warszawa jest stolicą Polski i województwa mazowieckiego, jest to największe miasto w Polsce. Miasto położone jest na Nizinie Środkowo-mazowieckiej na Równinie Warszawskiej w środkowym biegu Wisły.

Warszawa jest ośrodkiem naukowym, kulturalnym, politycznym oraz gospodarczym. Tutaj znajdują się siedziby m.in. Prezydenta, Sejmu i Senatu, Rady Ministrów oraz Narodowego Banku Polskiego, ambasad i przedstawicielstw zagranicznych.

Warszawa jest drugim (po Lwowie) polskim miastem wyróżnionym Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari. Została także wyróżniona Orderem Krzyża Grunwaldu I klasy, Krzyżem Niepodległości z mieczami i Warszawskim Krzyżem Powstańczym.

Nazwa miasta pojawia się w XIV w., w zapiskach jako Varschewia, Warschowia (Warszewa, Warszowa). Najprawdopodobniej pochodzi od formy dzierżawczej imienia Warsz, popularnego wówczas staropolskiego imienia Warcisław, Wrocisław). Legendy wywodzą nazwę od imion Warsa i jego żony Sawy.

Pierwszymi osadami były Bródno z IX/X w., Kamion ok. 1065 r., Solec i Jazdów z przeł. XII/XIII w. W 1262 r. książę płocki Bolesław II mazowiecki założył ok. 4 km na północ od Jazdowa nową osadę Warszowa. Około 1300 r. nastąpiła lokacja miasta Stara Warszawa na prawie chełmińskim. Pierwsza wzmianka o Warszawie pochodzi z 1313 r. Już w 1339 r. Warszawa była miejscem procesu polsko-krzyżackiego o Pomorze i Kujawy. W 1408 r. na północ od miasta lokowano Nową Warszawę.

Na początku XIV w. osada została jedną z siedzib książąt mazowieckich, zaś od 1413 r. stolicą Księstwa Mazowieckiego.

W 1526 r. Mazowsze wraz z Warszawą weszło w skład Korony Królestwa Polskiego. Od 1569 r. mocą unii lubelskiej, Warszawa została ustanowiona miejscem obrad sejmów Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Od 1573 r. odbywały się tam wolne elekcje, a w latach 1596-1611 do Warszawy przeniesiono dwór królewski i urzędy centralne państwa.

Okres rozwoju Warszawy przerwała wojna polsko-szwedzka w latach 1655-1658. Zniszczone miasto odbudowano, a w okresie panowania Jana III Sobieskiego Warszawa stała się ważnym centrum artystycznym na skalę europejską. W dobie baroku wzniesiono m.in. pałac w Wilanowie i liczne rezydencje magnackie i kościoły. Pomimo kryzysu, chaosu i zniszczeń spowodowanych przez wojnę północną i kryzys polityczny (konfederacja warszawska, wojna o sukcesję), stolica w okresie panowania Sasów przeżywała rozkwit kulturalny i artystyczny, m.in. przebudowano Zamek Królewski i założono Oś Saską.

W 1740 r. Stanisław Konarski założył Collegium Nobilium, a w 1767 r. powstał Teatr Narodowy i założono Szkołę Rycerską, a od 1773 r. powołano Komisję Edukacji Narodowej. Mimo trudnej sytuacji politycznej kraju, za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego 3 maja 1791 r. uchwalono konstytucję Rzeczypospolitej.

Po III rozbiorze w 1795 r. Warszawę wcielono do Królestwa Prus. Oswobodzona przez Napoleona w 1806 r., stała się siedzibą Księstwa Warszawskiego. Podczas kongresu wiedeńskiego w 1815 r. obrano War-

szawę jako stolicę Królestwa Kongresowego zależnego od cesarza rosyjskiego. W tym okresie w architekturze i sztuce dominował klasycyzm. Wzniesiono m.in. Teatr Wielki, Pałac Staszica i Belweder. W czasie powstania listopadowego 1830 r. Warszawa była siedzibą władz powstańczych i Rządu Tymczasowego.

W okresie powstania styczniowego w 1863 r. Warszawa była siedzibą powstańczego Rządu Narodowego. Po upadku powstania zniesiono Sejm, wojsko polskie i konstytucję, konfiskowano majątki, więziono, zsyłano na Syberię, zamknięto Uniwersytet i Towarzystwo Przyjaciół Nauk, zaprowadzono stan wojenny. Warszawa stała się do 1905 r. twierdzą. XIX w. to rozwój kolei żelaznej, infrastruktury miejskiej w tym budowa nowoczesnych wodociągów, kanalizacji i telefonii. Podczas I wojny światowej wycofujące się na wschód wojska rosyjskie wysadziły 5 sierpnia 1915 r. wszystkie cztery warszawskie mosty (Kierbedzia, Poniatowskiego oraz obydwa mosty przy Cytadeli). Do listopada 1918 r. Warszawa znajdowała się pod okupacją niemiecką.

11 listopada 1918 r. Rada Regencyjna przekazała Józefowi Piłsudskiemu władzę wojskową w Warszawie oraz pełnię władz cywilnych w stolicy i naczelne dowództwo sił zbrojnych. Warszawa stała się stolicą II Rzeczypospolitej.

W okresie międzywojennym nastąpił rozwój przestrzenny Warszawy. Powstały wówczas liczne budynki administracji publicznej (nowa siedziba Muzeum Narodowego, renowacja Pałacu Blanka, Arsenału, Pałacu Brühla, odkrycie średniowiecznych murów Warszawy, założenie muzeum na Zamku Warszawskim i Muzeum Piłsudskiego w Belwedrze). Następował szybki rozwój infrastruktury (rozbudowa komunikacji miejskiej, budowa lotniska na Okęciu, przygotowanie projektu budowy mostu Piłsudskiego i sieci metra, modernizacja tras wylotowych Warszawy, modernizacja szpitali).

1 września 1939 r. po ataku niemieckiej Luftwaffe rozpoczęła się bohaterka obrona miasta, trwająca do 28 września.

W październiku 1939 r. Warszawa stała się siedzibą władz dystryktu warszawskiego Generalnego Gubernatorstwa ze stolicą w Krakowie.

Celem Niemców było całkowite zgermanizowanie miasta, eksterminacja warszawian (egzekucje, wysyłki do obozów koncentracyjnych, obozu zagłady w Treblince i na roboty do Rzeszy). Warszawscy Żydzi stali się głównym celem eksterminacji i terroru.

W listopadzie 1940 r. utworzono getto. W 1942 r. większość mieszkańców getta wywieziono i wymordowano w komorach gazowych w Treblince. W 1943 r. po powstaniu getto zostało zlikwidowane.

Mimo terroru od początku okupacji Warszawa była wielkim centrum ruchu oporu i walki z okupantem. Intensywność i różnorodność form, m.in. formowanie wojska, masowe akcje zbrojne, sabotaż, tajna działalność oświatowo-kulturalna, ratowanie dzieł sztuki, działalność rozmaitych ośrodków kierowniczych i działających w konspiracji stronnictw i grup politycznych, uczyniły Warszawę siedzibą władz Polskiego Państwa Podziemnego i Komendy Głównej AK.

Terror okupanta niemieckiego z jednej i niebezpieczeństwo ekspansji dyktatury stalinowskiej były powodem zorganizowania powstania warszawskiego, które wybuchło 1 sierpnia 1944 r. i trwało przez 63 dni. W powstaniu zginęło ok. 16 tys. powstańców i około 150 tys. ludności cywilnej. 17 stycznia 1945 r. wojska radzieckie i Ludowe Wojsko Polskie zajęły lewobrzeżną Warszawę, kończąc niemiecką okupację miasta.

Warszawa była w ok. 85% zniszczona. Rozpoczął się czas odbudowy miasta.

W pełni historycznie odbudowano Stare i Nowe Miasto, Trakt Królewski z okolicami i większość pojedynczych obiektów. Warszawa otrzymała sieć nowych arterii komunikacyjnych (m.in. Wisłostradę, Trasę Łazienkowską, Trasę Toruńską), wzniesiono Dworzec Centralny. Nastąpiła silna industrializacja (m.in. przemysł samochodowy, metalurgiczny, elektroniczny, farmaceutyczny, budowlany, odzieżowy, spożywczy) i urbanizacja. Dziś godne polecenia są zarówno historyczne obiekty – pałace, kościoły, cmentarz na Powązkach, Łazienki – jak i współcześnie otwierane nowe obiekty: Muzeum Powstania, Muzeum Żydowskie, Muzeum Kopernikowskie. Dziś liczne wydarzenia kulturalne, muzyczne i sportowe przyciągają melomanów, turystów i sportowców do stolicy.

WARSZAWA – STARE MIASTO

MAZ 1A ok. 2,5 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Senatorska/pl. Teatralny (parking, Teatr Wielki – Opera Narodowa) – ul. Miodowa – ul. Krakowskie Przedmieście (kościół św. Anny, taras widokowy) – pl. Zamkowy (kolumna Zygmunta III Wazy, Zamek Królewski, Pałac Ślubów) – ul. Kanonia – ul. Jezuicka – rynek Starego Miasta (kamienice, pomnik syrenki, pompa) – ul. Nowomiejska – Barbakan Warszawski – ul. Freta (kościół Dominikanów św. Jacka) – ul. Długa (kościół Paulinów, św. Ducha i św. Pawła Pustelnika, Pałac Raczyńskich) – ul. Jana Kilińskiego – Podwale (pomnik Matego Powstańca, planty, mury obronne, pomnik J. Kilińskiego, kamienica Pod Zegarem) – ul. Piekarska – ul. Zapiecek – ul. Świętojańska (sanktuarium Matki Bożej Łaskawej, bazylika św. Jana Chrzyciela) – ul. Piwna (kościół św. Marcina – pl. Zamkowy – ul. Senatorska

Warto zobaczyć:

- Teatr Wielki – Operę Narodową,
- plac Zamkowy,
- Zamek Królewski,
- kolumnę Zygmunta III Wazy,
- bazylikę archikatedralną pw. Męczeństwa św. Jana Chrzyciela z XIII/XIV w.,
- manierystyczny kościół Jezuitów z lat 1608-1626,
- rynek Starego Miasta,
- zespół murów miejskich z barbakanem,
- kościół św. Marcina,
- kościół Matki Boskiej Łaskawej,
- kamienice na rynku: Bartoszków, wcześniej Pigułczyńska nr 1, Mansjonaria nr 2, Psalteria nr 4, Schmitta nr 5, kamienicę nr 7, Bractwa Miłosierdzia nr 17, Aptekarzowska nr 19, Metrykantów Koronnych nr 21, Pod Okrętem nr 31, Salwator nr 8, Cechu Szewców, Kamienica nr 20,
- ulicę Szeroki Dunaj, Jana Kilińskiego nr 5, kamienica nr 11,
- dawne Seminarium Duchowne,
- ul. Wąski Dunaj,

Wydarzenia:

- Festiwal Witolda Lutosławskiego Łańcuch,
- Międzynarodowy Plenerowy Festiwal „Jazz na Starówce”,
- Festiwal Kultury Żydowskiej Warszawa Singera.

Informacja:

Punkt Warszawskiej IT****, 00-426 Warszawa, Rynek Starego Miasta 19/21/20a, tel. 22 635 18 81, www.warsawtour.pl

WARSZAWA – KRAKOWSKIE PRZEDMIEŚCIE

ok. 2,6 km * **MAZ 1B**

Trasa spacerowa:

Kontynuacja trasy MAZ1A – ul. Krakowskie Przedmieście (pałac Prezydencki, Uniwersytet Warszawski, skwer i pomnik A. Mickiewicza) – ul. Traugutta – pasaż W. Niżyńskiego – pl. Marszałka J. Piłsudskiego (pomnik marszałka, grób Nieznanego Żołnierza, ogród Saski, fontanna) – ul. Wierzbowa – pl. Teatralny

Warto zobaczyć:

- muzeum Karykatury,
- kamienicę J. Skalskiego,
- skwer Hoovera,
- skwer A. Mickiewicza i pomnik wieszczki,
- kościół seminarystyczny w Warszawie (pokarmelicki),
- pałac Prezydencki i pomnik księcia J. Poniatowskiego,
- pałac Potockich,
- skwer ks. Jana Twardowskiego,
- pałac Tyszkiewiczów,
- pałac Uruskich,
- Uniwersytet Warszawski,
- kościół św. Krzyża,
- pomnik M. Kopernika,
- Teatr Polski im. Arnolda Szyfmana.

Informacja:

Punkt Warszawskiej IT****, 00-426 Warszawa, Rynek Starego Miasta 19/21/20a, tel. 22 635 18 81, www.warsawtour.pl

WARSZAWA – PAŁAC KULTURY – MUZEUM TECHNIKI I PRZEMYSŁU – ZŁOTE TARASY

MAZ 1C ok. 1 km *

Trasa spacerowa:

Rynek – ul. Kuźnicza – Ossolineum
– Uniwersytet – Most Uniwersytecki
– Most Pomorski – rynek

Warto zobaczyć:

- Pałac Kultury i Nauki, taras widokowy,
- Muzeum Techniki i Przemysłu NOT.

Pałac Kultury i Nauki (PKiN)

– najwyższy budynek w Polsce (pod względem wysokości całkowitej), znajdujący się w Śródmieściu Warszawy na placu Defilad 1. Właścicielem gmachu jest miasto stołeczne Warszawa.

Pałac stanowił „dar narodu radzieckiego dla narodu polskiego”. Wybudowany w latach 1952-1955 według projektu radzieckiego architekta Lwa Rudniewa, budynek inspirowany jest moskiewskimi drapaczami chmur, które z kolei inspirowane są amerykańskimi wieżowcami art déco. Architektonicznie jest mieszanką socrealizmu i polskiego historyzmu.

Informacja:

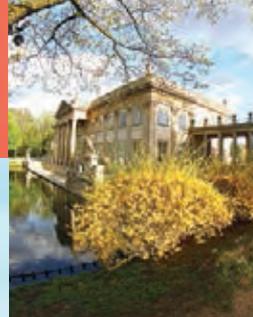
Pałac Kultury i Nauki, pl. Defilad 1, 00-901 Warszawa,
tel. 22 656 67 47, www.mtip.pl

WARSZAWA – ŁAZIENKI KRÓLEWSKIE

ok. 1,6 km ** **MAZ 1D**

Trasa spacerowa:

Ul. Bagatela / aleje Ujazdowskie (parking) – wejście do Łazienek od alei Ujazdowskich. Koncepcję zwiedzania pozostawiam indywidualnie turystom

Łazienki Królewskie – zespół pałacowo-ogrodowy w Warszawie założony w XVIII w. przez Stanisława Augusta Poniatowskiego. Nazwa pochodzi od barokowego pawilonu Łaźni, wzniesionego w latach 80. XVII w. przez Stanisława Herakliusza Lubomirskiego i przebudowanego przez Stanisława Augusta Poniatowskiego na pałac Na Wyspie. Oprócz budynków, pawilonów oraz wolnostojących rzeźb w Łazienkach Królewskich znajdują się cztery ogrody: Królewski z XVIII w., Romanetyczny z XIX w., Modernistyczny z XX w. oraz Chiński.

Warto zobaczyć:

- pomnik Fryderyka Chopina,
- pomnik Jana III Sobieskiego,
- pomnik Henryka Sienkiewicza,
- Biały Domek z lat 1774-1776,
- pałac Myślewicki z lat 1775-1779,
- Wodozbiór z lat 1777-1778,
- Nową Kordegardę z lat 1779-1780,
- Starą Pomarańczarnię, zwaną również Starą Oranżerią z lat 1786-1788),
- Pałac Na Wyspie z Łaźnią (Hippokrene) z lat 1680-1690,
- Starą Kordegardę z lat 1791-1792,
- Amfiteatr z 1786 r., przebudowany w 1790 r.,
- Belweder przebudowany w latach 1818-1822,
- Świątynię Sybilli z ok. 1820 r.,
- Świątynię Egipską z ok. 1819-1822,
- koszary Kantonistów mieszczące Muzeum Łowiectwa i Jeździectwa,
- popiersie Piotra Wysockiego,
- rzeźbę Jutrzenka Zofii Trzcieniej-Kamińskiej,
- popiersie Stanisława Augusta Poniatowskiego przy Białym Domku,
- popiersie Maurycyego Mochnackiego przy Świątyni Egipskiej,
- popiersie Aleksandra Kamińskiego przy Świątyni Egipskiej,
- popiersie Cypriana Kamila Norwida w pobliżu Oranżerii Gotyckiej,
- rzeźba Tankreda i Kloryndy w pobliżu Amfiteatru,
- popiersie Eugeniusza Kwiatkowskiego przed pałacem Myślewickim,
- popiersie Jana Kozińskiego za pałacem Myślewickim,
- posąg Herkulesa na północ od Białego Domku,
- popiersie Ignacego Jana Paderewskiego przy Podchorążówce,
- popiersie Stanisława Wyspiańskiego w pobliżu Amfiteatru.

Informacja:

Punkt Warszawskiej IT****, 00-426 Warszawa,
Rynek Starego Miasta 19/21/20a, tel. 22 635 18 81, www.warsawtour.pl

MUZEUM POWSTANIA WARSZAWSKIEGO

MAZ 1E ok. 0,2 km *

Muzeum Powstania Warszawskiego to samorządowa instytucja kultury m.st. Warszawy, utworzona w 1983 r. Jako Muzeum i Archiwum Powstania Warszawskiego zostało otwarte 31 lipca 2004 r., w przeddzień 60. rocznicy wybuchu powstania. Mieści się w dawnej Elektrowni Tramwajów Miejskich w Warszawie przy ul. Grzybowskiej 79. Główne wejście do muzeum znajduje się od strony ul. Przyokopowej.

Placówka dokumentuje historię powstania warszawskiego. Prowadzi działalność naukowo-badawczą oraz edukacyjną poświęconą dziejom powstania, a także historii i działalności Polskiego Państwa Podziemnego. Stanowi hołd wobec tych, którzy walczyli i ginęli za wolną Polskę i jej stolicę, pokazując następnym pokoleniom Polaków sens tamtych wydarzeń.

Ekspozycja przedstawia walkę i codzienność powstania na tle okupacji, poprzez ukazanie złożonej sytuacji międzynarodowej, aż po powojenny terror komunistyczny i losy powstańców w PRL. Muzeum wykorzystuje nowoczesne techniki audiowizualne i multimedialne. Są one bardzo przydatne w dotarciu do jednego z głównych jego adresatów, jakim jest młodzież, pozwalają także w sposób inspirujący opowiadać o historii i patriotyzmie. Muzeum Powstania Warszawskiego zgromadziło ponad 30 tys. eksponatów.

Informacja:

Muzeum Powstania Warszawskiego, ul. Grzybowska 79, 00-844 Warszawa, tel. 22 539 79 05/06, www.1944.pl

MUZEUM HISTORII ŻYDÓW POLSKICH - POLIN

ok. 0,4 km * **MAZ 1F**

Muzeum znajduje się w Śródmieściu Warszawy, na Muranowie i dokumentuje wielowiekową historię Żydów w Polsce. Muzeum mieści się w gmachu wzniesionym w latach 2009-2013 wg projektu zespołu fińskich architektów kierowanego przez Rainera Mahlamäkiego. Placówka rozpoczęła działalność w 2013 r., a wystawa została otwarta w październiku w nowej siedzibie.

Muzeum Historii Żydów Polskich powstało z inicjatywy Stowarzyszenia Żydowskiego Instytutu Historycznego w Polsce.

Muzeum realizuje dwie funkcje: tradycyjnego muzeum i centrum kulturalno-edukacyjnego. W odróżnieniu od Jad Waszem w Jerozolimie czy United States Holocaust Memorial Museum w Waszyngtonie nie koncentruje swego przekazu na II wojnie światowej i Holokauście, ale opisuje wkład Żydów w rozwój polskiej kultury, nauki i gospodarki.

Przedstawia ich historię od przybycia ok. 960 r. na ziemie polskie pierwszych żydowskich kupców i początków żydowskiego osadnictwa na obszarze dawnej I Rzeczypospolitej (tj. także na obecnym terytorium Litwy, Białorusi, Ukrainy i zachodniej części Rosji) aż po historię najnowszej społeczności żydowskiej w III RP. We wrześniu 2014 r. Muzeum dodało do swojej nazwy słowo „Polin” („Polska” w języku hebrajskim), nawiązujące do legendy o pojawieniu się na ziemiach polskich pierwszych Żydów.

Informacja:

Muzeum Historii Żydów Polskich, ul. Mordechaja Anielewicza 6, 00-157 Warszawa, tel. 22 471 03 00

WARSZAWA – CMENTARZ POWĄŻKOWSKI

MAZ 1G ok. 2 km *

Warto zobaczyć:

- bramę wejściową,
- Kościół św. Karola Boromeusza,
- Aleję Zasłużonych,
- historyczne nagrobki.

Informacja:

Punkt Warszawskiej IT****, 00-426 Warszawa, Rynek Starego Miasta 19/21/20a, tel. 22 635 18 81, www.warsawtour.pl

Cmentarz Powązkowski, zwyczajowo Stare Powązki to zabytkowa nekropolia w Warszawie o powierzchni 44 ha. Założony został w 1790 r., wg projektu Dominika Merliniego – nadwornego architekta króla Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Położony jest na terenie obecnej dzielnicy Wola, między ulicami: Okopową, Powązkowską, Tatarską i Jana Ostroroga.

Na Powązkach spoczęły ciała wielu wybitnych Polaków, między innymi: przywódca insurekcji warszawskiej Jana Kilińskiego, aktora i reżysera Wojciecha Bogusławskiego, reformatora szkolnictwa Stanisława Konarskiego, polityka i publicysty Hugo Kołłątaja, pisarza Bolesława Prusa oraz reżysera Krzysztofa Kieślowskiego.

W 1925 r. przy południowej ścianie katakumb założono Aleję Zasłużonych. Spoczęli w niej między innymi: pisarz i laureat nagrody Nobla Władysław Reymont, poeta Leopold Staff oraz pisarka Maria Dąbrowska. Szacuje się, że na terenie Powązek pochowanych może być nawet 1 mln ludzi.

Opiekę nad cmentarzem sprawuje Warszawska Kuria Metropolitalna. Rolę opiekuna społecznego pełni Społeczny Komitet Opieki nad Starymi Powązkami. Cały teren cmentarza objęto ścisłą ochroną konserwatorską, podległą Stołecznemu Konserwatorowi Zabytków.

WARSZAWA – PAŁAC W WILANOWIE

ok. 1 km * **MAZ 1H**

Trasa spacerowa:

Ul. Wiertnicza (parking) – ul. S.K. Potockiego (kościół św. Anny w Wilanowie, pałac – muzeum, ogrody, jezioro Wilanowskie) – dla w-skersów dostępny jest tylko parter pałacu i na zewnątrz.

Barokowy pałac królewski w Wilanowie wzniesiony został w latach 1681-1696 dla króla Jana III Sobieskiego i Marii Kazimiery wg projektu Augustyna Wincentego Lucciego. Skrzydła boczne dobudowano w latach 1723-1729. Dziś mieści się tu Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. W 1994 r. zespół pałacowy w Wilanowie Królewskim wraz z Morysinem został uznany za pomnik historii.

Pałac wraz z otaczającym parkiem oraz zabudowaniami zachował niezmienną formę architektoniczną, walory historyczne i artystyczne mimo zaborów, wojen i okupacji.

Zespół pałacowo-parkowy w Wilanowie jest również miejscem wydarzeń kulturalnych, koncertów i spotkań.

Wydarzenia:

- Letnie Koncerty Królewskie w Ogrodzie Różanym,
- Międzynarodowa Letnia Akademia Muzyki Dawnej.

Informacja:

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, ul. Stanisława Kostki Potockiego 10/16, 02-958 Warszawa, tel. 22 544 27 00, www.wilanow-palac.pl

FESTIWAL KULTURY ŻYDOWSKIEJ WARSZAWA SINGERA

MAZ 11

Wydarzenie łączące dwie kultury: polską i żydowską. To jedyna w swoim rodzaju okazja, aby posłuchać na żywo muzyki klezmerskiej i porozmawiać osobiście z rabinem w synagodze.

Festiwal Kultury Żydowskiej Warszawa Singera od lat przywraca pamięć o przedwojennej, żydowskiej „Warsze”, sławionej przez Singera w licznych opowiadaniach i powieściach. Co roku na festiwalowe dni do stolicy Polski przyjeżdżają przedstawiciele kultury żydowskiej z całego świata. Wiele z tych osób ma tu swoje korzenie, stąd pochodzili ich rodzice i dziadkowie; oni sami noszą często polskie nazwiska. Dzielą się wspomnieniami swoich przodków i opowieściami usłyszczanymi z ust swoich obecnych sąsiadów w Izraelu, Stanach Zjednoczonych, Szwecji, Holandii, Francji, Belgii, Kanadzie, Danii czy na Węgrzech. „Każdą żydowska ulica w Warszawie była samodzielny miastem” – tak pisał Isaac Bashevis Singer w nowojorskim dzienniku „Forwerts”. Podczas Festiwalu Kultury Żydowskiej Warszawa Singera takim „samodzielnym miastem” stają się od lat ulica Próżna i Plac Grzybowski.

Festiwal Kultury Żydowskiej Warszawa Singera organizuje Fundacja Shalom. Twórcą i Dyrektorem festiwalu jest Dyrektor Generalny Fundacji Shalom Gołda Tencer.

Fundacja Shalom powstała 27 lat temu, z inicjatywy Gołdy Tencer. Fundację współtworzyli absolwenci istniejącej niegdyś szkoły żydowskiej im. I. L. Pereca w Łodzi. Przyjaźni, która ich połączyła nie naruszyła ani upływający czas, ani rozproszenie po świecie. Wyniesiona z rodzinnego domu miłość do tradycji, historii, kultury i języka jidysz położyła fundamenty pod wszechstronną działalność Fundacji.

Po barwnych żydowskich miasteczkach z początków ubiegłego wieku pozostała jedynie pamięć – jej ocalenie stało się głównym celem Fundacji Shalom.

Informacja:

Fundacja SHALOM, tel. 22 620 30 36

Informacja:

www.shalom.org.pl, www.festiwalsingera.pl

MAZ 2A ok. 1,5 km *

Trasa spacerowa:

ul. Żeromskiego (parking, ratusz) –
ul. Piaskowa – ul. Krakowska (kościół
Świętej Trójcy) – ul. Rieczna (rzeka
Pilica) – powrót tą samą drogą

Miasto położone jest na pograniczu Doliny Białobrzeskiej i Równiny Radomskiej, ok. 30 km na północny zachód od Radomia nad Pilicą.

Warto zobaczyć:

- kościół Świętej Trójcy z lat 1932-1957 wg proj. S. Szyllera,
- rzeźbę Matki Boskiej przy kościele z końca XIX w.,
- drewnianą dzwonnice z XVIII w.,
- bramę kościelną i cmentarną z początku XX w.,
- most z lat 30-tych XX w.,
- młyn wodny z XVIII w.,
- rynek,
- budynek dawnego bazaru,
- polecamy spływy na Pilicy.

Informacja:

Urząd Miasta i Gminy, pl. Zygmunta Starego 9, 26-800 Białobrzegi,
tel. 48 613 24 72, www.bialobrzegi.pl

ok. 1,6 km * MAZ 3A

Trasa spacerowa:

Pl. Jana Pawła II (parking, ratusz, browar Ciechan) – ul. Wodna – ul. Zamkowa – most – rzeka Łydynia – (zamek książąt mazowieckich) – powrót ul. Zamkowa – ul. Warszawska (Muzeum Szlachty Mazowieckiej) – ul. Warszawska – pl. Jana Pawła II

Ciechanów położony jest w północnej części Niziny Mazowieckiej ok. 100 km na północ od Warszawy, nad rzeką Łydynią. Był miastem królewskim Korony Królestwa Polskiego.

W drugiej połowie X w. Mazowsze zostało włączone do państwa pierwszych Piastów.

Warto zobaczyć:

- późnogotycki kościół św. Józefa z pierwszej ćwierci XIV w.,
- neogotycki ratusz z XIX w.,
- Muzeum Szlachty Mazowieckiej,
- gotycki zamek w Ciechanowie z końca XIV w., przykład zamku nizinnego,
- neogotycką dzwonnice z 1889 r. na Farskiej Górze wzniesioną na dawnym na grodzisku,
- dzielnicę niemiecką z II wojny światowej,
- gotycki kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny, św. Tekli z połowy XIV w., wówczas pw. św. Marcina oo. Augustianów, miejsce nadał Kazimierz I w 1353 r.,
- cukrownię,
- Trakt Książęcy,
- kamienicę Brudnickich,
- wieżę ciśnień,
- ławeczkę Roberta Bartoła.

Informacja:

Urząd Miasta Ciechanów, pl. Jana Pawła II 6,
06-400 Ciechanów, tel. 23 674 92 00, www.umciechanow.pl

OPINOGÓRA GÓRNA – PAŁAC KRASIŃSKICH

MAZ 3B ok. 1,4 km *

Muzeum Romantyzmu w Opinogórze otwarto 20 maja 1961 r., w 150 rocznicę dekretu Napoleona przywracającego Opinogórę Krasińskim.

Na Muzeum Romantyzmu składa się kilka obiektów usytuowanych na terenie 22 ha parku krajobrazowego w stylu angielskim. Najstarszymi są: neogotycki Pałac z lat 40. XIX w., mieszczący ekspozycję poświęconą Zygmuntowi Krasińskiemu oraz neogotycki budynek oficyny dworskiej, w którym organizowane są ekspozycje czasowe. W parku stoi, wzniesiony w oparciu o projekt Józefa Gałęzowskiego sprzed stu lat, dwór w którym można oglądać wystawy: „Malarstwo polskie epoki romantyzmu” oraz ekspozycję napoleońską.

Muzeum gromadzi pamiątki związane z historią rodziny Krasińskich, ze szczególnym uwzględnieniem Zygmunta Krasińskiego (1812-1859), dramaturga (autora „Nie-Boskiej Komedii” z 1835 r.) i poety, którego obszerna korespondencja jest dziś uznawana za szczytowe osiągnięcie polskiej epistolografii romantycznej. W muzeum gromadzone są też pamiątki epoki napoleońskiej.

Muzeum prowadzi szeroko zakrojoną działalność wystawienniczą, edukacyjną i popularyzatorską, organizuje koncerty muzyki poważnej, spotkania poetyckie, sesje naukowe, lekcje muzealne, konkursy, wydaje materiały reklamowe, katalogi i przewodniki.

Warto zobaczyć:

- kościół neoklasycystyczny,
- Muzeum Romantyzmu – założenie pałacowo-ogrodowe,
- pomnik Zygmunta Krasińskiego.

Informacja:

Muzeum Romantyzmu w Opinogórze, ul. Zygmunta Krasińskiego 9, 06-406 Opinogóra, tel. 23 671 70 25, www.muzeumromantyzmu.pl

GRUDUSK SKANSEN

ok. 0,6 km * **MAZ 3C**

Trasa spacerowa:

Ul. M. Konopnickiej 1, Grudusk
(parking przed skansenem).

W połowie drogi z Mławy do Przasnysza znajduje się wieś Grudusk. Atrakcją historyczną tej miejscowości są relikty grodu zbudowanego przez pierwszych Piastów na północnych rubieżach Mazowsza. Na wzgórzu zwanym Zieloną Górą istniał od IX do XIII w. gród, który był ważnym punktem na szlaku handlowym prowadzącym z Rusi w kierunku Bałtyku. Stanowił też istotne ogniwo w łańcuchu budowli obronnych, które broniły północnego Mazowsza przed najazdami Prusów.

W miejscu średniowiecznego grodu powstał pierwszy skansen archeologiczny na Mazowszu. Gród został otoczony palisadą, a strzegą go wielkie postacie średniowiecznych wojów. Na jego dziedzińcu odtworzone zostały chaty średniowiecznych rzemieślników.

Informacja:

Gmina Grudusk, ul. Ciechanowska 54, 06-460 Grudusk,
tel. 23671 50 12, www.grudusk.com

GARWOLIN

ok. 1 km * **MAZ 4A**

Trasa spacerowa:

Ul. Olimpijska (parking, basen, park 550-lecia) – ul. Parkowa –
ul. Kościela (kolegiata pw. Przemienienia Pańskiego) – skwer Solidarności
– ul. T. Kościuszki – ul. Olimpijska (dworzec, promenada nad rzeką Wilga)

Warto zobaczyć:

- neobarokową kolegiatę pw. Przemienienia Pańskiego z XIX-XX w.,
- park „Sulbiny” z XIX-XX,
- zespół dworski z pocz. XX, dwór, rządówka, spichlerz, park,
- dom, ob. Urząd Miasta z 1910, Staszica 15,
- parterową organistówkę o konstrukcji zrębowej z początku XIX w.,
- klasycystyczną kaplicę cmentarną z 1839 r.,
- drewniane domy pochodzące z pierwszej połowy XIX w., o konstrukcji zrębowej,
- zespół dawnych koszar kawalerskich rosyjskiego 13 pułku dragonów z lat 1892-1914; gdzie w latach 1921-1939 stacjonował 1 Pułk Strzelców Konnych Raszyńskich im. cesarza Napoleona I, stajnie, budynki koszarowe, dawna cerkiew garnizonowa przy al. Legionów.

Informacja:

Urząd Miasta Garwolin, 08-400 Garwolin, ul. Staszica 15,
tel. 25 786 42 42, www.garwolin.pl

PARK EDUKACJI I ROZRYWKI FARMA ILUZJI

MAZ 4B ok. 2 km *

Park położony pośród lasów, w miejscowości Mościska, koło Woli Życkiej, na przepięknej, kilkuhektarowej działce o urozmaiconej rzeźbie terenu, ok. 15 km od DK 17 Warszawa – Lublin.

Magiczny świat na wyciągnięcie ręki. W samym środku lasu czeka na wszystkich ciekawskich ponad 60 różnych atrakcji. W programie: budynki całkowicie przeczące prawom fizyki, labirynty, kopalnia złota, rezerwat smoków.

O jego lokalizacji zadecydowało kilka względów. Wieś ta znajduje się w podobnej odległości od Warszawy, Lublina, Radomia oraz Mińska Mazowieckiego. Farma Iluzji to wyjątkowa kompozycja atrakcji dla dzieci i dorosłych z nutą edukacji podaną w bardzo przyjaznej formie. Jest to także miejsce do aktywnej zabawy, wypoczynku, a nawet swobodnego piknikowania (udostępniamy grille i ogniska).

Informacja:

Mościska 9 koło Woli Życkiej, 08-455 Trojanów, tel. 22 812 57 18, tel. 503 989 393, www.farmailuzji.pl

GOSTYNIN

MAZ 5A ok. 1,2 km *

Trasa spacerowa:

Rynek (parking, ratusz ob. Urząd Miasta, skwer) – ul. Zamkowa – rondo Rodziny Higersbergerów – w lewo – zamek Gostynin – powrót tą samą drogą

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny z XIV w. i pierwszej połowy XIX w.,
- zamek na wzgórzu zamkowym,
- klasycystyczny ratusz z XIX w.,
- budynek dawnego zajazdu z lat dwudziestych XIX w.,
- kaplicę pw. św. Jakuba Apostoła,
- dworzec i wieża ciśnięć zespołu dworca kolejowego z 1924 r.,
- późnobarokową drewnianą figurę św. Jakuba Apostoła z XVIII w.,
- klasycystyczne hale targowe „Arkady” z 1927 r.,
- cmentarz ewangelicko-augsburski z połowy XIX w.,
- rezerваты przyrody: Dybanka, Dolina Osetnicy i Drzewce,
- liczne jeziora Pojezierza Gostynińskiego,
- termy gostynińskie.

Informacja:

Urząd Miasta Gostynina, ul. Rynek 26, 09-500 Gostynin, tel. 24 236 07 10, www.gostynin.pl

GRODZISK MAZOWIECKI

ok. 2,4 km * **MAZ 6A**

Trasa spacerowa:

Pl. Króla Zygmunta Starego (parking, kościół św. Anny) – pl. Wolności – ul. 11 Listopada – ul. 1 Maja (dworzec PKP, pomnik Kolejarza) – ul. Bertniaka (park, Staw Golianna, skwer) – ul. H. Sienkiewicza – pl. Króla Zygmunta Starego

Grodzisk Mazowiecki położony jest na Równinie Łowicko-Błońskiej nad Rokitnicą.

Warto zobaczyć:

- eklektyczny kościół pw. św. Anny z 1687 r., pl. Zygmunta Starego,
- willę Niespodzianka,
- pałacyk z XIX w., willa Radogoszcz,
- Dworek Skarbków,
- willę Haberlego,
- dom drewniany, ul. Okulickiego 11,
- pomnik Kolejarza,
- pomnik Józefa Chełmońskiego,
- pomnik Wolności,
- obelisk upamiętniający Leopolda Okulickiego,
- tablicę z myślami Jana Pawła II,
- park im. hr. Skarbków,
- willę Kaprys z 1886 r., powozownia,
- willę Kniaziew z 1911 r. jako letnia rezydencja gen. E. Dmitriewicza Kniaziewicza,
- galerię Instrumentów Folkowych,
- dworzec kolejowy z lat 20. XX w.,
- kaplicę pw. Świętego Krzyża z 1713 r.,
- cmentarz żydowski.

Informacja:

Urząd Miasta, ul. T. Kościuszki 32A, 05-825 Grodzisk Mazowiecki, tel. 22 755 55 34, www.grodzisk.pl

MAZ7A ok. 0,8 km *

Trasa spacerowa:

Pl. Wolności (parking, skwer, ratusz – USC, pomnik Gloria Victis) – ul. Kościelna (kościół św. Mikołaja Biskupa) – ul. Kościelna – ul. Wolności

Grójec leży 45 km na południe od Warszawy, na pograniczu Wysoczyzny Rawskiej i Równiny Warszawskiej. Przez miasto przepływa Molnica.

Warto zobaczyć:

- klasycystyczny ratusz z 1821 r. wg projektu Hilarego Szpilowskiego, ob. USC,
- późnogotycki kościół św. Mikołaja Biskupa z lat 1520-1530 i dzwonnica z 1889 r.,
- dawną pocztę,
- halę targową,
- kamienice historyczne,
- budynek SP nr 3 – dawne koszary carskie,
- budynek Starostwa Powiatowego,
- cmentarz żydowski.

Informacja:

Urząd Gminy i Miasta, 05-600 Grójec, ul. Józefa Piłsudskiego 47, tel. 48 664 30 91, www.grojecmiasto.pl

WARKA – TO NIE TYLKO BROWAR

ok. 1,2 km * MAZ7B

Trasa spacerowa:

Rynek (parking, ratusz – UM, pomnik Stefana Czarnieckiego) – ul. Farna – ul. Mostowa – ul. Senatorska – skwer Lotników (pomnik – samolot) – ul. Długa (dworek) – ul. Warszawska – rynek

Warka położona jest na Równinie Warszawskiej nad Pilicą. Miasto królewskie Korony Królestwa Polskiego.

Warto zobaczyć:

- kościół parafialny św. Mikołaja z lat 1603-61 w stylu barokowym,
- barokowy, pofranciszkański kościół Matki Boskiej Szkaplerznej z lat 1652-1746, proj. Antonio Solari, miejsce pochówku książąt mazowieckich,
- klasycystyczny ratusz z 1821 r.,
- kamieniczkę mieszcząską z XIX w., Dworek na Długiej,
- na cmentarzu grób płk. P. Wysockiego,
- miejsce po domu gdzie mieszkał i zmarł w 1875 r. płk Piotr Wysocki,
- pałac Pułaskich z końca XVII w., a w nim Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego, park (Warka – Winiary),
- pomnik Lotników,
- pomnik Kazimierza Pułaskiego,
- pomnik powstańców z 1863 r. na Błoniach,
- pomnik pomordowanych na Wschodzie – Krzyże Katyńskie,
- oheł cadyka Izaaka Kalisza niedaleko mostu kolejowego posadowiony na przedwojennym kirkucie,
- armatę z września 1939 r.,
- tereny przylegające do Puszczy Stromeckiej,
- browar „Warka”, winiarnia,
- polecamy spływy Pilicą.
- stanowisko archeologiczne w Starej Warce, ok. 5 km od miasta.

Informacja:

Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego, 05-660 Warka, ul. Pułaskiego 24, tel. 48 667 22 67, www.warka.pl

KOZIENICE

MAZ 8A ok. 0,8 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Jana Kochanowskiego (parking, założenie pałacowe, stadnina) – ul. Jana Kochanowskiego (kościół Świętego Krzyża) ul. Radomska – ul. Parkowa (park pałacowy) – parking

Warto zobaczyć:

- kościół pw. Świętego Krzyża z lat 1868-1869,
- zespół pałacowy z XVIII w., ob. Muzeum Regionalne,
- kuźnię z czasów stanisławowskich,
- dworek w stylu mazowieckim z 1 poł. XIX w.,
- willę Aleksandra Bezego z 1923 r.,
- kramy kupieckie z poł. XIX w.,
- kaplicę pw. św. Aleksandra z 1866 r.,
- kompleks nowoczesnych obiektów sportowych
- stadninę koni,
- Jezioro Kozienickie,
- punkt widokowy Kępeczki,
- Kozienicki Park Krajobrazowy im. prof. Ryszarda Zaręby.

Informacja:

Punkt IT Kozienicki Dom Kultury**, ul. Warszawska 29, 26-900 Kozienice, tel. 48 611 07 50, www.kozienice.pl

PAŁAC LEGIONOWO JABŁONNA

MAZ 9A ok. 1,4 km *

Trasa spacerowa: Ul. Królewska/Modlińska (parking przy Urzędzie Gminy) – ul. Modlińska (kościół Matki Boskiej Królowej Polski, pałac prymasa Michała Poniatowskiego i ogrody)

Warto zobaczyć:

- kościół pw. Matki Boskiej Królowej Polski z 1921 r.
- pałac prymasa Michała Poniatowskiego z lat 1775-1779, romantyczny park z Domkiem Chińskim, oranżeria, grota pustelnika, ob. ośrodek PAN,
- fortyfikacje niemieckie, zbudowane w okresie II wojny światowej na zakolu Wisły, ok. 1 km na północny zachód od parku,
- willę dr. S. Bzury z pocz. XX w.,
- budynek poczty konnej z 1837 r.,
- obelisk poświęcony pamięci J. Pawła II i 25-lecia Solidarności,
- pomnik Wincentego Witosa,
- pomnik poległych w latach 1939-1945,
- pomnik Armii Krajowej,
- obelisk upamiętniający ofiary zbrodni Katyńskiej i katastrofy lotniczej pod Smoleńskiem.

Informacja:

Urząd Gminy Jabłonna, ul. Modlińska 152, 05-110 Jabłonna, tel. 22 767 73 00, www.jablonna.pl

LIPSKO

ok. 1,2 km * **MAZ 10A**

Trasa spacerowa: Rynek (parking, Urząd Miasta i Gminy, Starostwo Powiatowe) – ul. Solecka (kościół św. Trójcy) – ul. Kościelna – ul. Powstańców Listopadowych (zalew, promenada wokół zalewu) – ul. Powstańców Listopadowych – rynek

Lipsko położone jest nad rzeką Krępianką, na Wzniesieniach Południowomazowieckich, w południowej części Równiny Radomskiej. Historycznie było w Małopolsce.

Warto zobaczyć:

- barokowy kościół św. Trójcy z 1614 r., konsekrowany w 1686 r., wewnątrz obraz Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, wizerunek Świętej Trójcy z pocz. XVIII w., dwa zabytkowe ołtarze i obraz św. Walentego z XIX w.,
- zalew z promenadą i placami zabaw, miejsca biwakowe,
- cmentarz żydowski z XVII w., ob. park i jedna macewa.

Informacja:

Starostwo Powiatowe w Lipsku, 27-300 Lipsko, ul. Rynek 1, tel. 48 378 30 11, www.powiatlipsko.pl

ŁOSICE

ok. 2 km * **MAZ 11A**

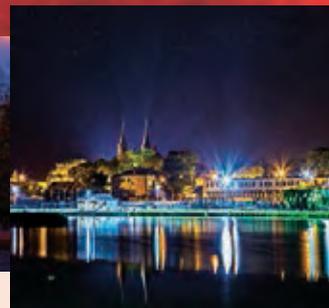
Trasa spacerowa: Rynek (parking, skwer zalesiony) – ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego (kościół św. Zygmunta Króla) – ul. G. Narutowicza (starostwo, jezioro, plaża miejska, promenada wokół jeziora) – ul. G. Narutowicza – rynek

Warto zobaczyć:

- neogotycki kościół pw. św. Zygmunta Króla z lat 1906-1909,
- dawny klasztor księży komunistów tzw. Seminarium z pierwszej poł. XIX w.,
- kaplicę z 1845 pw. św. Stanisława,
- kościół pw. św. Trójcy,
- barokową figurę przydrożną z 1775 r., przy ul. Kolejowej,
- drewniany dwór z końca XVIII w., tzw. „starostwo”,
- więz szczytkowy o wysokości 22 m i obwodzie 330 cm, pomnik przyrody,
- zabytkowy cmentarz z pomnikiem na zbiorowej mogile poświęconej Dzieciom Zamojszczyzny,
- mogiły żołnierzy WP z 1939 – 2 km od miasta w lesie zwane Artych,
- pomnik Józefa Piłsudskiego z 1934 r. oraz pomnik postawiony w dwusetną rocznicę Konstytucji 3 maja,
- płytę granitową w miejscu, gdzie do 1929 r. była cerkiew unicka,
- drewnianą cerkiew z I poł. XVIII w. znajduje się ob. w Dęblinie.

Informacja:

Urząd Miasta i Gminy Łosice, 08-200 Łosice, ul. J. Piłsudskiego 6, tel. 83 357 35 42, www.losiceonline.republika.pl

MAKÓW MAZOWIECKI

MAZ 12A ok. 0,7 km *

Trasa spacerowa:

Rynek (parking, skwer zadrzewiony) – ul. J. Kilińskiego (kościół Bożego Ciała) – ul. S. Moniuszki (UM, MDK) – ul. 1 Maja – rynek

Maków Mazowiecki położony jest nad rzeką Orzyc, w północnej części Niziny Mazowieckiej ok. 77 km na północ od Warszawy. Był miastem królewskim Korony Królestwa Polskiego.

Warto zobaczyć:

- rynek miejski,
- kościół Bożego Ciała z 1490 r. z kaplicą św. Anny z 1630 r.,
- zabytkową wieżę,
- pomnik w hołdzie mieszkańcom powiatu makowskiego,
- figurę Pana Jezusa Miłosiernego,
- dawny Żydowski Dom Modlitwy z XIX w.,
- głaz pamiątkowy z okazji 550-lecia miejscowości,
- figurę NMP Niepokalanie Poczętej,
- zalew miejski,
- zabytkową ul. Grabową.

Informacja:

Urząd Miejski, Moniuszki 6, 06-200 Maków Mazowiecki, tel. 29 717 10 02, www.makowmazowiecki.pl

MIŃSK MAZOWIECKI

ok. 1,5 km * **MAZ 13A**

Trasa spacerowa: Stary Rynek

(parking, pomnik Niepodległości) – ul. Warszawska (kościół pw. Narodzenia NMP) – ul. parkowa (pałac Dernałowiczów – ob. Dom Kultury) – ul. Warszawska – Stary rynek

Mińsk leży na Nizinie Południowopodlaskiej, na Wysoczyźnie Kałuszyńskiej we wschodniej części województwa mazowieckiego. Historycznie i kulturowo położony na Mazowszu.

Warto zobaczyć:

- układ przestrzenny miasta,
- barokowo klasycystyczny pałac Dernałowiczów, ob. Dom Kultury,
- park z 1867 r., ob. Park im. Rodziny Dernałowiczów,
- neobarokowy kościół pw. Narodzenia NMP z XVI w., przebudowany w latach 1908-1912,
- klasycystyczny budynek dawnego starostwa z XIX w.,
- budynek szkoły z XIX w., ob. siedziba ZNP,
- empirowy zajazd pocztowy z XIX w.,
- ruiny dworku M.E. Andriollego,
- dom K. Rudzkiego z 1880 r.,
- willę dr. Jana Huberta z początku XX w., ob. Muzeum Ziemi Mińskiej,
- dom i oficyna z 1922 r.,
- willę hr. Łubieńskiej z II poł. XIX w., ob. Muzeum Ziemi Mińskiej,
- pozostałości koszar wojskowych,
- cmentarz żołnierzy radzieckich,
- pomnik Konstytucji 3 Maja,
- drewniane domy, murowane lub drewniano-murowane.

Informacja:

Urząd Miasta Mińsk Mazowiecki, ul. Konstytucji 3 Maja 1, 06-300 Mińsk Mazowiecki, tel. 25 759 53 00, www.minsk-maz.pl

MAZ 14A ok. 1 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Stary Rynek (ratusz, kościół pw. św. Trójcy) – ul. 3 Maja (park miejski) – ul. 3 Maja – Stary Rynek

Mława leży w północnej części Mazowsza na Wzniesieniach Mławskich, w pobliżu rzeki Mławki, przy granicy z województwem warmińsko-mazurskim. Było miastem królewskim Korony Królestwa Polskiego.

Warto zobaczyć:

- neobarokowy kościół pw. św. Trójcy z lat 1882-1886,
- późnobarokowy kościół pw. św. Wawrzyńca z 1786 r. na wzgórzu cmentarnym,
- ratusz miejski z końca XVIII w., o 12.00 codziennie hejnał Mławy odgrywany jest z wieży ratuszowej,
- kamienice z początku XX w.,
- drewniany spichlerz Lelewełówka z XVIII w.,
- park miejski im. Dąbrowszczaków z 1897 r., w parku fontanna wykonana w brązie wg autorstwa Andrzeja Borcza przedstawiająca czterech zdunów,
- pomnik Obrońcom Mławy upamiętniający bitwę pod Mławą w 1939 r.,
- linię polskich fortyfikacji z II wojny światowej – Pozycja Mławska,
- więzienie powiatowe z 1889 r., ob. oddział Archiwum Państwowego Miasta Stołecznego Warszawy,
- Halę Targową z 1912 r. wg projektu Stefana Usakiewicza,
- Spichlerz Obywatelski z XIX w., ob. dom handlowy,
- pomnik Józefa Piłsudskiego, Dąb Niepodległości,
- drewniany dom przy ul. Warszawskiej 51.

Informacja:

Urząd Miasta Mława, Stary Rynek 19, 06-500 Mława, tel. 23 654 33 82, www.mlawa.pl, www.mdkmlawa.com

NOWY DWÓR MAZOWIECKI – TWIERDZA MODLIN

ok. 1,6 km * **MAZ 15A**

Trasa spacerowa:

Parking ul. gen. I Ledóchowskiego – spacer po Twierdzy Modlin

Nowy Dwór Mazowiecki położony jest przy ujściu Narwi do Wisły. Twierdza Modlin składa się z cytadeli położonej na prawym brzegu Narwi, umocnionych przedmości: kazuńskiego i nowodworskiego oraz z dwóch pierścieni fortów. Jest jedną z największych i najlepiej zachowanych twierdz w Polsce. Twierdza Modlin stanowi wielokrotnie rozbudowywany zespół umocnień i zawiera w sobie elementy fortyfikacji francuskiej, rosyjskiej i polskiej. Twierdza była czterokrotnie broniona: w 1813, 1831, 1915 i 1939 r. Ponadto w 1920 r. w oparciu o nią toczyły się walki polsko-bolszewickie. Obsadzały ją wojska polskie (Księstwa Warszawskiego, Królestwa Polskiego, następnie Rzeczypospolitej), francuskie, saskie, wirtemburskie, rosyjskie i niemieckie (II i III Rzeszy).

Na terenie fortecy znajduje się najdłuższy w Europie budynek – będący koszarami wojskowymi – liczący 2250 m długości.

Warto zobaczyć:

- Twierdzę Modlin i jej obiekty, brama Północna, Prochownia, pomnik obrońców Modlina,
- kościół św. Michała Archanioła,
- układ urbanistyczny centrum, przykład kompozycji doby Oświecenia z 1780 r.,
- dawny ratusz i magistrat z 1861 r.,
- drewniany dom z końca XIX w. przy ulicy Wybickiego 4,
- zabytkowy zajazd (austeria) z początku XIX w. przy ul. Kościuszki 2,
- drewnianą willę w stylu rosyjskiej daczki z ok. 1866 r.,
- liczne drewniane domy z XIX i pocz. XX w.,
- Pałac Modlin, ob. hotel,
- zespół koszar wojskowych z przeł. XIX i XX w. przy ul. Paderewskiego,
- most im. Pierwszego Marszałka Polski J. Piłsudskiego na Wiśle z lat 1911, 1934 i 1952,
- zabytkowy dworzec kolejowy Modlin z 1927 r. przy ul. Mieszka I nr 3,
- spichlerz z 1841 r. przy ujściu Narwi do Wisły,
- kasyno oficcerskie z 1906 przy ulicy Ledóchowskiego 160.

Informacja:

Centrum IT****, ul. Bałki Murmańskiej 164, 05-100 Nowy Dwór Mazowiecki, tel. 66 477 53 26

MAZ 16A ok. 0,8 km *

Trasa spacerowa:

Pl. gen. J. Bema (pomnik J. Bema, Urząd Miasta) – ul. T. Kościuszki – ul. Świętokrzyska (skwer, pomniki, sanktuarium św. Antoniego Padewskiego) – ul. T. Kościuszki – pl. gen. J. Bema

Ostrołęka leży w północnej części Niziny Mazowieckiej, na Równinie Kurpiowskiej, na skraju Puszczy Zielonej, nad rzeką Narwią. Było miastem królewskim Korony Królestwa Polskiego.

Warto zobaczyć:

- historyczny układ urbanistyczny Starego Miasta,
- klasycystyczny ratusz z 1824 r.,
- gródek obronny z ok. XI/XII w.,
- kościół farny pw. NMP i św. Mikołaja z XIV w., rozbudowany w latach 1641-1658,
- zespół klasztorny pobernardyński z 1660 r.,
- sanktuarium św. Antoniego Padewskiego z lat 1666-1696,
- zespół budynków pokoszarowych z 2 poł. XIX w.,
- kościół pw. św. Wojciecha z 1890 r., pierwotnie cerkiew prawosławna służąca stacjonującym wojskom rosyjskim,
- budynek dawnej poczty z I poł. XIX w., ob. Muzeum Kultury Kurpiowskiej,
- Forty Bema, pomnik Mauzoleum Bitwy pod Ostrołęką z 1831 r.

Informacja:

Centrum IT**, ul. Bogusławskiego 18, 07-410 Ostrołęka, tel. 29 764 51 95

ok. 45 km *** (1, 2, 3 dni) MAZ 17A

Trasa spacerowa:

Stacja wodna – Brodowe Łąki (przystań kajakowa) – Kopaczyska – Oborzyska – Czerwińskie – Czarnotrzew – Przystań – Białobrzeg Dalszy (wtyn**) – Łazy – Kruki – Ostrołęka (marina)

Rzeka Omulew jest prawym dopływem Narwi o długości 114 km i powierzchni dorzecza 2053 km². Płyne przez Równinę Mazurską i Równinę Kurpiowską. Trasa spływu wiedzie pośród pól i lasów Równiny Kurpiowskiej

Na wszystkich imprezach wodnych w-skersi pływają obowiązkowo w obecności opiekuna.

Informacja:

Starostwo Powiatowe w Ostrołęce,
Plac gen. J. Bema 5,
07-410 Ostrołęka, tel. 29 764 36 45,
Gminny Ośrodek Kultury –
Informacja Turystyczna, ul. 1 Maja 63,
12-122 Jedwabno, tel. 89 621 30 42

OSTRÓW MAZOWIECKA

MAZ 18A ok. 1,1 km *

Trasa spacerowa:

Pl. Księżnej Anny Mazowieckiej (parking, ratusz, skwer) – ul. 3 Maja (kościół Wniebowzięcia NMP) – powrót tą samą drogą

Ostrów Mazowiecka leży w północno-wschodniej części województwa mazowieckiego. Ostrów była miastem królewskim Korony Królestwa Polskiego.

OTWOCK – LETNISKO

ok. 2,2 km * **MAZ 19A**

Trasa samochodowa:

Polecamy zobaczyć ratusz, kościół i liczne wille. Ze względu na odległości polecamy wycieczkę samochodem lub na handbikach.

Otwock położony jest w Dolinie Środkowej Wisły, nad rzeką Świder ok. 25 km od Warszawy.

Warto zobaczyć:

- neobarokowy ratusz z 1927 r. przy ul. 3 Maja,
- neogotycki kościół Wniebowzięcia NMP z 2 poł. XIX w., wieżę dzwoniczą,
- drewnianą kaplicę z 1830 r.,
- ostrowski gród na Szlaku Księżąt Mazowieckich w ogrodzie jordanowskim,
- jatki (hala targowa) z 1902-1903, przy ul. Pocztowej,
- dom z 1903 r. przy ul. Dubois 26,
- szkoła z 1926 przy ul. Kościuszki 11,
- pocztę z 1910 r., ob. przychodnia,
- Bank Ludowy z 1926 r.,
- Dom Popa z 1900 r., ob. PKO przy ul. 3 Maja 57,
- muzeum – Dom Rodzinny Pileckich,

Warto zobaczyć:

- ratusz z końca lat 20. XX w. (przebudowana willa z XIX w.), ul. Armii Krajowej 5,
- kościół św. Wincentego à Paulo, ul. Kopernika 1,
- obserwatorium magnetyzmu ziemskiego, ul. Brzozowa 2,
- budynek kasyna z lat 30. XX w., park z fontanną, ob. LO im. K. I. Gałczyńskiego,
- willę Albinów, ul. Lelewela 3,
- willę Kolonia Jadzina, ul. Kochanowskiego 6/7/8,
- willę, ul. Bagatela 24,
- willę Julia, ul. Warszawska 23,
- willę Gurewicza w Otwocku w stylu Świdermajer, prawdopodobnie najdłuższa drewniana budowla w Europie,
- dworzec kolejki wąskotorowej z 1914 r., ul. Wawerska 9,
- dawną Willę Racówka, ob. sąd, ul. Czaplickiego 7,
- budynek w stylu Świdermajer przy ul. Kościelnej,
- Narodowe Centrum Badań Jądrowych (NCBJ), wizyty należy umawiać,
- dworzec i stację kolejową z 1910 r.,
- schron niemiecki z 1940 r.

Informacja:

Punkt IT*, ul. 3 Maja 68, 07-300 Ostrów Mazowiecka, tel. 29 645 71 06

Informacja:

Urząd Miasta Otwocka, ul. Armii Krajowej 5, 05-400 Otwock, tel. 22 779 20 01, www.otwock.pl, www.turystycznyotwock.pl

MAZ 20A ok. 1 km *

Trasa spacerowa:

Pl. Piłsudskiego (parking, kościół św. Anny, dzwonnica, ratusz, USC) – ul. Rynekowa – ul. Zgoda (park miejski) – Pl. Piłsudskiego

Piaseczno położone jest w sąsiedztwie warszawskiej dzielnicy Ursynów ok. 17 km na południe od centrum Warszawy. Miasto wchodzi w skład aglomeracji warszawskiej. Piaseczno było miastem królewskim Korony Królestwa Polskiego.

Warto zobaczyć:

- późnogotycki z elementami barokowymi zespół kościoła pw. św. Anny z II połowy XVI w., (dawniej pw. św. Macieja i Anny), w fasadzie rzeźba św. Jana Nepomucena z 1736 r.,
- drewnianą dzwonnice z poł. XIX w.,
- starą plebanię z przełomu XVIII i XIX w., ob. Muzeum Regionalne w Piasecznie,
- klasycystyczny ratusz z lat 1823-1824 wg proj. Hilarego Szpilowskiego,
- willę w stylu neogotyckim z 1907 r., u zbiegu ul. Gerbera i ks. Czajewicza,
- cmentarz z ok. 1795 r.,
- mykwę – dawną rytualną łaźnię żydowską,
- cmentarz żydowski z 1870 r. z zachowanymi 17 macewami,
- dworzec piaseczyńskiej kolei wąskotorowej, przejażdżki Piaseczno – Tarczyn – Piaseczno,
- hodowlę strusi, mini ZOO w Gołkowie.

Informacja:

Urząd Miasta i Gminy Piaseczno, ul. Kościuszki 5, 05-500 Piaseczno, tel. 22 70 17 500, www.piaseczno.eu

ok. 2 km * MAZ 20B

Trasa spacerowa: Ul. Źródłana

(parking, most parkowy na Jeziorce, Park Zdrojowy im. hr. Witolda Skórzewskiego) – ul. H. Sienkiewicza (amfiteatr, park, wille) – ul. S. Żeromskiego – ul. S. Batorego (kościół pw. Wniebowzięcia NMP) – ul. P. Skargi – ul. H. Sienkiewicza – ul. Źródłana

Konstancin-Jeziorna położona jest w aglomeracji warszawskiej ok. 20 km na południe od centrum Warszawy.

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny,
- Papiernię Dolną ob. Muzeum Papiernictwa, ul. Mirkowska 45,
- zabytkowy zespół tzw. Górnej Papierni lub Szmaciarni (ob. centrum handlowe Stara Papiernia),
- neogotycki kościół pw. Józefa Oblubieńca NMP,
- neogotycki kościół pw. Wniebowzięcia NMP,
- wille przy ul. Sienkiewicza – Moja, Natemi, Mon Repos, Świt – Żeromskich,
- wieżę ciśnień,
- wille przy ul. Matejki – Zorza, „Stokrotka”, Biruta,
- wille przy ul. Batorego – „Słoneczna”, „Kaprys”, „Eunice”, „Pod Łabędziami”, „Ukrainka”, „Zbyszek”, „Helena”, „Julia”,
- wille w okolicach ul. Jagiellońskiej – „Urocza”, „Eloe”, „Anna”, „Irena”,
- wille przy ul. Sobieskiego – „Quo vadis”, „Gryf”, „Zameczek”,
- willę „Jutrzenka” w stylu zakopiańskim, przy ulicy Długiej,
- Park Zdrojowy im. hrabiego Witolda Skórzewskiego z tężnią solankową,
- wille w dzielnicy Królewska Góra,
- ambulatorium osiedla robotniczego przy ul. Mirkowskiej 56,
- Stary Młyn w Skolimowie,
- Muzeum Bajek, Baśni i Opowieści, ul. Diamentowa 8, Czarnów,
- muzeum – Dom Stefana Żeromskiego, ul. Żeromskiego 4,
- Villa la Fleur, ul. Szpitalna 14,
- Ekspozycja Kalejdoskop Konstancina w KDK Hugonówka, ul. Mostowa 15 oraz Wirtualne Muzeum Konstancina,
- liczne szlaki piesze i rowerowe.

Wydarzenia:

– Jarmark Piaseczyński.

Informacja:

Urząd Miasta i Gminy, ul. Warszawska 32, 05-520 Konstancin-Jeziorna, tel. 22 756 48 10,

Tężnia Solankowa, ul. Sienkiewicza 1, 05-510 Konstancin-Jeziorna, tel. 22 484 28 88 wew. 100

MAZ 21A ok. 3,6 km *

Trasa spacerowa: Ul.

Grodzka/Teatralna (parking, sąd) ul. Teatralna – pasaż nad Skarpą (taras widokowy, pomnik Bolesława Krzywoustego, kolegiata św. Bartłomieja) pasaż nad Skarpą (archiwum Państwowe, Muzeum Etnograficzne, schody widokowe nad Wisłą) – ul. Kazimierza Wielkiego – Stary Rynek (UM, kolegiata św. Michała) – ul. Grodzka – ul. Tumską (Zamek Książąt Mazowieckich, katedra, muzeum Diecezjalne) – ul. Mostowa – ul. Rybaki (marina, amfiteatr) – skarpa – pomnik Bolesława Krzywoustego – ul. Piekarska – ul. Teatralna – ul. Grodzka

Płock położony jest na Pojezierzu Dobrzyńskim i w Kotlinie Płockiej, nad Wisłą. Był historyczną stolicą Mazowsza oraz stolicą Polski w latach 1079-1138. Był także miastem królewskim Korony Królestwa Polskiego.

Warto zobaczyć:

- bazylikę katedralną pw. NMP Mazowieckiej Czczonej w Tajemnicy Wniebowzięcia z lat 1130-1144 r., z fundacji biskupa Aleksandra z Malonne, romańsko-gotycko-renesansowa,
- zamek książęcy z XIV w., przebudowany w XVI w. na opactwo benedyktynów, ob. Muzeum Diecezjalne,
- ul. Tumską – deptak miejski z na pocz. XIX w.,
- Muzeum Mazowieckie z bogatą kolekcją sztuki secesyjnej, w tym prace: Wyspiańskiego, Malczewskiego, Mehoffera, Laszczki, Laliqua, Galle,
- ul. Grodzką, najstarszą ulicę miasta o XIX w. zabudowie neoklasykistycznej,
- Stary Rynek,
- klasycystyczny ratusz z lat 20. XIX w.,
- Sanktuarium Bożego Miłosierdzia, muzeum św. Siostry Faustyny na rynku,
- kościół kolegiacki św. Bartłomieja ufundowany przez Kazimierza Wielkiego, wielokrotnie przebudowywany,
- neogotycką Świątynią Miłosierdzia i Miłości z lat 1911-1914, klasztor Kościoła Starokatolickiego Mariawitów,
- amfiteatr płocki, wkomponowany w zbocze skarpy z wachlarzowym dachem na ok. 3,5 tys. widzów,
- LO im. Marszałka S. Małachowskiego – Małachowianka, najstarsza nieprzerwanie działająca szkoła w Polsce, relikty budownictwa romańskiego i gotyckiego,
- dom Władysława Broniewskiego,
- pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego z 1997 r.,
- stadion im. Kazimierza Górskiego, Wisły Płock im. Kazimierza Górskiego,
- Ogród Zoologiczny położony na nadwiślańskiej skarpcie gdzie można podziwiać ponad 3,7 tys. zwierząt w 320 gatunkach,
- dwa płockie mosty: most drogowo-kolejowy z 1938 r.,
- Urząd Stanu Cywilnego, pałac ślubów,
- polecamy rejsy po Wiśle.

Informacja:

Informacja turystyczna, Stary Rynek 8, tel. 24 367 19 44, www.turystykaplock.eu

ŁĄCK – STADO OGIERÓW

ok. 1 km * MAZ 22A

Trasa spacerowa:

Ul. Płocka (Stado Ogierów, budynek dyrekcji, stajnie, padoki)

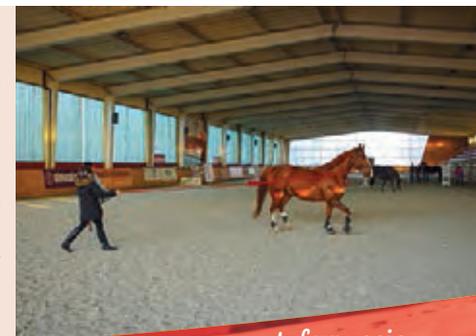

Łąck leży we wschodniej części Pojezierza Kujawskiego, na Pojezierzu Gostynińskim, w zachodniej części Gostynińsko – Włocławskiego Parku Krajobrazowego ok. 15 km na południowy zachód od Płocka.

Łąck słynie z kilku realizacji filmowych. Tutaj kręcono m.in.: „Pościg”, „Szatana z siódmej klasy”, „Szwadron”, „Cwał”, „Ogniem i mieczem” i odcinki „Stawki większej niż życie”.

Warto zobaczyć:

- Państwowe Stado Ogierów w Łącku powstało w 1923 r., w Stadzie możliwość nauki jazdy konnej, przejażdżek konnych, powożenia zaprzęgami, hipoterapii oraz udziału w imprezach rekreacyjnych,
- lasy łąckie na terenie Gostynińsko – Włocławskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny,

Informacja:

Stado Ogierów w Łącku Spółka z o.o., 09-520 Łąck, ul. Płocka 12, tel. 24 262 98 97, www.staooogierow.pl

MAZ 23A ok. 0,9 km *

Trasa spacerowa:

Pl. 15 Sierpnia (parking, pomnik) –
ul. Zduńska (park Konstytucji 3 Maja)
– ul. Płocka (kościół pw. Wniebowzięcia NMP, wieża dzwonnicza) –
pl. 15 Sierpnia

Płońsk położony jest na Wysoczyźnie Płońskiej nad rzeką Płonką, ok. 66 km na północny zachód od Warszawy.

Warto zobaczyć:

- układ urbanistyczny miasta,
- zespół pokarmelicki, klasztor z XVII, XVIII w., Zakonu Braci Najświętszej Marii Panny z Góry Karmel, pierwsi zakonnicy na Mazowszu,
- kościół pw. Wniebowzięcia NMP, parafii św. Michała Archanioła z XVI w., bogate wyposażenie wnętrza,
- wczesnośredniowieczne grodzisko z XI w., grodu o wymiarach 75×80 m, zwanego Górą Kawałkowskiego lub Górą Kabana,
- zespół podworski z XIX/XX w., dwór, oficyna, budynek gospodarczy, pozostałości parku,
- kaplicę grobową małżeństwa Grobickich z 1876 r.,
- więzienie z końca XIX w. ob. areszt śledczy,
- domy na rynku z XIX w.,
- ścieżki rowerowe nad rzeką Płonką (park Wolności, park Jordanek).

Informacja:

Urząd Miejski, ul. Płocka 39, 09-100 Płońsk, tel. 23 662 26 91, www.plonsk.pl

ok. 3 km ** MAZ 24A

Trasa spacerowa:

Dworzec PKP (parking) – ul. H. Sienkiewicza – ul. T. Kościuszki (park im. T. Kościuszki, Pałacyk Sokoła) – ul. T. Kościuszki (park Potulickich, USC) – ul. Hubala – ul. J.I. Kraszewskiego (kościół pw. św. Kazimierza) – ul. B. Prusa – ul. T. Kościuszki

Pruszków położony jest na Równinie Warszawskiej nad rzeką Utratą. Pruszków jest częścią aglomeracji warszawskiej.

Warto zobaczyć:

- kościół pw. św. Kazimierza z pocz. XX w.,
- mauzoleum Bielawskich,
- dworzec kolejowy z 1924, ul. Sienkiewicza 2,
- zespół dworski Potulickich z XIX w., pałacyk, park, lodownia,
- budynek gospodarczy z 1924,
- wieżę ciśnieniową z 1924-30,
- willę „Orleówka” z ogrodem z 1930 r.,
- pałacyk „Sokoła” z 1867 r.,
- pałac z 1900 r.,
- cmentarz żydowski z pocz. XX w.,
- kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP z pocz. XX w. na Żybirowie,
- Muzeum Starożytnego Hutnictwa Mazowieckiego,
- szpital psychiatryczny w Tworkach im. prof. J. Mazurkiewicza.

Informacja:

Urząd Miejski, J. I. Kraszewskiego 14/16, 05-800 Pruszków, tel. 22 735 88 88, www.pruszkow.pl

PRZASNYSZ

MAZ 25A ok. 1 km *

Warto zobaczyć:

- barokowo-klasycystyczny ratusz z końca XVIII w., ob. Muzeum Historyczne,
- gotycki kościół pw. Wniebowzięcia NMP z lat 1474-1485, wielokrotnie restaurowany, miejsce chrztu św. Stanisława Kostki i spoczynku członków jego rodziny,
- gotycką dzwonnice wolno stojącą z końca XV w.,
- zespół dawnego klasztoru Bernardynów (dziś Pasjonistów),
- kościół pw. św. Jakuba i św. Anny z lat 1588-1618 – uznawany za jeden z najpóźniejszych kościołów gotyckich w Polsce,
- zespół klasztoru Kapucynek, kościół pw. św. Klary i św. Józefa z lat 1609-1616

Trasa spacerowa:

Rynek (parking, ratusz, liczne kamienice) – ul. Kościelna (kościół pw. Wniebowzięcia NMP) – ul. św. Wojciecha – ul. św. S. Kostki (park miejski, MDK) – ul. 3 Maja (klasztor Pasjonistów) – ul. J. Kilińskiego (UM) – J. Dąbrowskiego

- klasztor wczesnobarokowy,
- budynek z pocz. XIX w., wzniesiony dla generała pruskiego Rouquette, ob. BPH,
- liczne kamienice i domy z XIX/XX w.,
- budynki w zespole koszar z 1902-1912 r.,
- dawną elektrownię, z pocz. XX w., później kino i remiza strażacka,
- drewniany budynek stacyjny z 1925 r., MKD,
- dawny Dom Sportowy, ob. Miejski Dom Kultury z lat 30. XX w.,
- most stalowy na rzece Węgiec z ok. 1920 r.,
- loty widokowe szybowcem.

Informacja:

Urząd Miasta Przasnysz, ul. I. Jana Kilińskiego 2, 06-300 Przasnysz, tel. 29 756 49 00, www.przasnysz.um.gov.pl

PRZYSUCHA

MAZ 26A ok. 1,3 km *

Trasa spacerowa: Ul. Lubelska/Grodzka (parking, UM, fontanna, drewniana rzeźba) – ul. Grodzka – ul. Ks. Ściegiennego (kościół św. Jana Nepomucena i św. Ignacego Loyoli) – ul. Krakowska – ul. Brzozowa – ul. M. Konopnickiej (synagoga) – ul. Warszawska (dwór Dembińskich, muzeum, sąd) – powrót – ul. Warszawska – ul. Grodzka

Warto zobaczyć:

- dwór Dembińskich z XIX w., ob. Muzeum im. Oskara Kolberga,
- klasycystyczny kościół św. Jana Nepomucena i św. I. Loyoli z lat 1780-1786,
- zabudowę miejską z XIX i XX w.,
- klasycystyczną synagogę z końca XVIII w.,
- zabytkowy pomnik upamiętniający żołnierzy polskich na pl. im. O. Kolberga
- cmentarz żydowski,
- rezerwat przyrody „Puszcza u źródeł Radomki”.

Informacja:

Gmina i Miasto Przasnysz, Plac Kolberga 11, 26-400 Przasnysz, tel. 48 675 22 19, www.gminaprzysucha.pl

PUŁTUSK

ok. 1,3 km ** **MAZ 27A**

Trasa spacerowa: Rynek (parking przy fontannie, kaplica św. Marii Magdaleny, park zamkowy, zamek biskupi ob. Dom Polonii) – rynek (strona północno zachodnia, ratusz, wieża, plac targowy, liczne kamienice) – ul. M. Konopnickiej (bazylika Zwiastowania NMP) – ul. Benedyktyńska (most na Narwi) – ul. Nadwodna – ul. I. Daszyńskiego – ul. Stare Miasto (klasztor Reformatów, kościół św. Józefa) – ul. Stare Miasto – bulwar 5 Brygady Saperów – ul. J. Słowackiego – rynek

Pułtusk położony jest w północnej części Mazowsza, na skraj Puszcy Białej nad Narwią, w Dolinie Dolnej Narwi.

Warto zobaczyć:

- zamek biskupi na brzegu Narwi z XIV-XVI w., ob. Dom Polonii,
- gotycką bazylikę kolegiacką Zwiastowania NMP z XV w., z renesansową przebudową z XVI w.,
- plebanię z XVI w., przebudowana w XIX w.,
- dawne seminarium duchowne z XVIII w., ob. liceum,
- kaplicę pw. św. Marii Magdaleny przy rynku, zrekonstruowaną w latach 1946-1951,
- ratusz z gotycko-renesansową wieżą ratuszową z XVI w., ob. Muzeum Regionalne),
- barokowy kościół pojezuicki pw. śś. Piotra i Pawła z 1718 r.,
- poreformacki kościół św. Józefa z XVII w.,
- późnogotycki kościół św. Krzyża z XVI w., z elementami barokowo-klasycystycznymi,
- dawny klasztor Reformatów, w okresie zaborów więzienie,
- szpital z 1536 r., wielokrotnie przebudowywany w latach 1785-1786 i 1876 r.,
- klasycystyczne domy przy rynku z pocz. XIX w.,
- dawny kościół NMP wybudowany na przełomie XV/XVI w. ob. archiwum.
- pozostałości murów miejskich z lat 1508-1533, zachowana cylindryczna baszta przy kościele św. Piotra i św. Pawła.

Informacja:

Gminne Centrum Informacji*, ul. Rynek 41, 06-100 Pułtusk, tel. 23 692 84 24, www.pultusk.pl

MAZ 28A ok. 2,6 km *

Trasa spacerowa:

Rynek (parking, ratusz, kamienice, Muzeum im. Jacka Malczewskiego, pomnik Czynu Legionów) – ul. Rwańska (kościół św. Jana Chrzciciela)

– ul. S. Żeromskiego (klasztor oo. Bernardynów, pomnik Marii i Lecha Kaczyńskich) – pl. Konstytucji 3 Maja (kościół św. Stanisława Biskupa, ławeczka L. Kołakowskiego) – ul. Marszałka J. Piłsudskiego – ul. H. Sienkiewicza (sąd, USC, bazylika katedralna pw. Opieki NMP, park T. Kościuszki) – al. ks. bp. J. Chrapka (pomniki: F. Chopina, J. Kochanowskiego, amfiteatr) ul. S. Żeromskiego (UM, radomska orkiestra) – ul. J. Kilińskiego – ul. Stańczyka – ul. J. Malczewskiego (kościół św. Trójcy) – pl. Kazimierza Wielkiego – ul. M. Reja (kościół ewangelicko-augsburski) – ul. Wolność – rynek

Warto zobaczyć:

- historyczną zabudowę miasta,
- gród obronny – Grodzisko Piotrówka, założony w II poł. X w. na wzniesieniu w pobliżu rzeki Mlecznej, na przełomie X/XI w. wzniesiono w obrębie fortyfikacji kościół pw. św. Piotra (rozebrany) – świątynię, od której grodzisko wzięło nazwę,
- gotycki kościół św. Wacława z ok. 1216 r., fundacji Leszka Białego,
- neogotycki kościół farny św. Jana Chrzciciela – pierwotnie z lat 1360-1370, fundacji Kazimierza Wielkiego,
- gotycki klasztor oo. Bernardynów wraz z kościołem pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej, ufundowany w 1468 r. przez Kazimierza Jagiellończyka,
- eklektyczną zabudowę ulicy Piłsudskiego z II poł. XIX w.,
- neogotycką bazylikę katedralną pw. Opieki NMP z przeł. XIX/XX w.,
- kościół garnizonowy św. Stanisława Biskupa z lat 20. XX w, przebudowany z cerkwi prawosławnej,
- ławeczkę Leszka Kołakowskiego,
- barokowy Dom Esterki z przeł. XVI i XVII w.,
- barokowy Dom Gąski z przeł. XVI i XVII w.,
- kolegium i kościół oo. Pijarów z lat 1737-1756 wg proj. Antonia Solarięgo, klasycystyczna fasada od strony rynku, w latach 1824-1825 wzniesiono kościół pw. św. Jana Kantego. ob. Muzeum im. Jacka Malczewskiego,
- relikty zabudowań zamkowych z XIV-XVII w., dawnego Zamku Królewskiego,
- pozostałości murów miejskich z lat 1364-1388, zawierały otwarte do wewnątrz baszty oraz trzy bramy (Lubelską, Piotrkowską oraz Krakowską – zachowane relikty),
- barokowy klasycystyczny klasztor Benedyktynów z kościołem św. Trójcy z lat 1619-1627, przebudowywany, w latach 1836-1915 cerkiew prawosławna św. Mikołaja,
- budynek na osiedlu Planty z lat 20. XX w.,
- gmach Powiatowego Związku Samorządowego z lata 20. XX w.,
- kościół ewangelicko-augsburski,
- pomnik przy Grodzisku „Piotrówka” głaz narzutowy z wizerunkiem Mieszka I oraz pierwszym godłem Państwa Polskiego.

Informacja:

Centrum IT****, ul. Traugutta 3, 26-600 Radom, tel. 48 360 06 10, www.radom.pl

PUSZCZA KOZIENICKA
Trasy edukacyjne
ok. 5 km * **MAZ 29A**

Puszcza Kozienska jest terenem wzmożonej turystyki. Wychodząc naprzeciw rosnącym

potrzebom w tym zakresie leśnicy pragną udostępnić społeczeństwu najciekawsze ostępy leśne, stanowiące nie tylko atrakcję turystyczną lecz będące również obiektami edukacji przyrodniczo-ekologicznej. W tym celu, staraniem Nadleśnictwa Koziencie powstały liczne ścieżki dydaktyczne: ścieżka krajobrazowa w rezerwacie Pionki, ścieżka przyrodniczo-leśna w rezerwacie Jedlnia, ścieżka przyrodniczo-krajobrazowa w rezerwacie Krępiec, ścieżka dydaktyczna „Królewskie Źródła” w rezerwacie Źródło Królewskie, ścieżka przyrodniczo-leśna „Miodne” w rezerwatach: Miodne i Ługi Helenowskie, ścieżka przyrodniczo-leśna „Śródborze” w pobliżu rezerwatu Ponty Dęby, ścieżka dydaktyczna, przyrodniczo-leśna „Nad Pacynką”.

Informacja:

Nadleśnictwo Koziencie, ul. Partyzantów 62, 26-670 Pionki, tel. 48 61 23 908, 48 61 23 978, www.kozienice.radom.lasy.gov.pl

WSOLA W MUZEUM GOMBROWICZA

ok. 2,2 km * **MAZ 29B**

Trasa spacerowa:

Ul. W. Gombrowicza (parking, muzeum park) – ul. Warszawska – ul. Leśna (kościół św. Bartłomieja) – ul. Lotnicza (aeroklub) – ul. Lotnicza – ul. Warszawska – ul. W. Gombrowicza

Wieś Wsola położona jest w powiecie radomskim 5 km na północ od Radomia. Muzeum, mieści się w rezydencji pałacowej, usytuowanej w zabytkowym parku.

Warto zobaczyć:

- pałac Gombrowiczów z 1914 r. wg Augusta Furuhejla, od 1926 r. był własnością Jerzego Gombrowicza, starszego brata Witolda; ob. muzeum
- obiekt parkowo-pałacowy z grobowcem rodziny Gordonów de Huntley, XIX-wiecznych właścicieli Gorynia,
- kościół neoromański pw. św. Bartłomieja z lat 1918-1930.
- aeroklub radomski im. Piastów,

Informacja:

Muzeum Witolda Gombrowicza we Wsoli, ul. W. Gombrowicza 1, 26-660 Jedlińsk, tel. 48 321 50 73, www.muzeumgombrowicza.pl

MAZ 30A ok. 2,8 km *

Trasa spacerowa:

Skwer Niepodległości (parking, ratusz, skwer) – ul. J. Piłsudskiego – przejście przez bramę nr 62 – ul. Bp. I. Świrskiego (katedra pw. Niepokalanego Poczęcia NMP) – ul. S. Konarskiego (pałac Ogińskich, park miejski) – ul. T. Kościuszki (kościół św. Stanisława BM) – ul. Piłsudskiego (ratusz „Jacek”, Odwach, poczta) – ul. J. Kilińskiego – pl. Tysiąclecia (kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa) – ul. J. Kilińskiego – ul. K. Pułaskiego

Siedlce leżą na Wysoczyźnie Siedleckiej, która jest częścią Niziny Południowopodlaskiej, między rzekami Muchawka i Helenka.

Warto zobaczyć:

- klasycystyczny pałac Ogińskich z I poł. XVIII w., oficynę pałacową, pawilon ogrodowy, park
- park miejski Aleksandria z XVIII w.,
- ratusz miejski z lat 1763-1766, na planie krzyża, jest typowym przykładem ratusza handlowego, ob. Muzeum Regionalne,
- kaplicę pw. św. Krzyża z II poł. XVIII w.,
- kościół katedralny pw. Niepokalanego Poczęcia NMP z lat 1905-1912,
- klasycystyczny teatr (ob. USC),
- barokowo-klasycystyczny kościół pw. św. Stanisława BM z lat 1740-49,
- odwach,
- klasycystyczny budynek Poczty Polskiej,
- zabytkową kamienicę przy ul. Floriańskiej 5,
- kościół garnizonowy pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa,
- siedzibę Kurii Biskupiej,
- kolumnę tokańską,
- obelisk zwieńczony popiersiem T. Kościuszki,
- pomnik Niepodległości pamięci Marszałka J. Piłsudskiego,
- lapidarium,
- pomnik Wolności zrekonstruowany w 2010 r.

Informacja:

Centrum IT****, ul. Pułaskiego 7, 08-110 Siedlce,

tel. 535 068 593, 25 632 77 77, www.siedlce.pl

Punkt IT*, ul. Bpa Ignacego Świrskiego 31, 08-110 Siedlce, tel. 25 794 31 84

DOM PRACY TWÓRCZEJ „REYMONTÓWKA” W CHLEWISKACH

ok. 0,4 km * MAZ 31A

Wieś Chlewiska leży 20 km na zachód od Siedlec na Wysoczyźnie Siedleckiej.

W Chlewiskach mieści się zabytkowy dwór wybudowany w połowie XIX w. dla rodziny Różańskich. W 1926 r. dworek kupiła wdowa po Władysławie Reymoncie – Aurelia, przeznaczony na ten cel część pieniędzy z nagrody Nobla, jaką otrzymał Reymont za powieść „Chłopi”. Za rządów Aurelii Reymontowej Chlewiska przeżywały czasy największej świetności, między innymi dobudowano wtedy wschodnią część dworu, domek ogrodnika oraz nową bramę wjazdową z ogrodzeniem w stylu podhalańskim. Również w tym czasie uporządkowano park i ogród, wytyczono nowe aleje, posadzono oryginalne drzewa, krzewy i kwiaty zgodnie z panującą modą.

„Reymontówka” to zabytkowy dwór z zapleczem hotelowym i rekreacyjnym dla 50 osób (korty tenisowe, stadnina koni, basen dla dzieci, mini skansen, piękny park z zabytkowym drzewostanem i stawami) z bogatą działalnością kulturalną, edukacyjną i artystyczną. To klimat i urok polskiej wsi.

Powołano tutaj Dom Pracy Twórczej „Reymontówka”. Właścicielem jest obecnie Starostwo Powiatowe w Siedlcach.

Dom Pracy Twórczej pełni ważną rolę centrum edukacji kulturalnej, historycznej i ekologicznej. Organizowane przez „Reymontówkę” międzynarodowe i ogólnopolskie plenery i warsztaty artystyczne (malarские, rzeźbiarskie, taneczne, literackie) znacznie przekraczają zadania powiatowej instytucji kultury.

Informacja:

Dom Pracy Twórczej „Reymontówka”, Chlewiska 22, 08-130 Kotuń,

tel. 25 642 01 01, www.reymontowka.art.pl

MAZ 32A ok. 1,8 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Bp. Floriana (parking, Urząd Gminy, kościół św. Wita, św. Modesta i św. Krescencji) – ul. Benedyktyńska (kościół Ducha Świętego) – ul. Wojska Polskiego (klasztór Benedyktynek) – ul. Wojska Polskiego – pl. F. Chopina (jatk, drewniane domy) – ul. Zielona – pl. Kardynała S. Wyszyńskiego (ratusz – Muzeum) – ul. Farna

ok. 1 km * MAZ 33A

Trasa spacerowa:

Pl. Kościuszki (ratusz, muzeum, kościół) – ul. R. Traugutta (park Podzamcze) – ul. Podzamcze (ruiny zamku książąt mazowieckich, amfiteatr) – powrót

Sochaczew położony jest na Równinie Łowicko-Błońskiej w widłach rzek: Bzury, Pisi i Utraty. Sochaczew leży pomiędzy dużymi kompleksami leśnymi: Puszcza Kampinoską i Puszcza Bolimowską.

Warto zobaczyć:

- klasycystyczny ratusz z 1841 r., ob. Muzeum Wsi Mazowieckiej,
- gotycki kościół pw. świętych Wita, Modesta i Krescencji z XIV/XV w., wnętrze barokowe, ołtarz z elementami rokokowymi, w murach fragmenty romańskiej świątyni,
- gotycki kościół Ducha Świętego z końca XV w.,
- zespół klasztorny na wzgórzu zwanym dawniej Loret,
- gotycki kościół Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny z XVI w., wewnątrz gotycka rzeźba Matki Bożej z Dzieciątkiem z XIV w. w neoromańskim ołtarzu głównym,
- barokowy klasztor Benedyktynek z pocz. XVIII w.,
- barokową dzwonnice z końca XVIII w.,
- neogotycki, poewangelicki kościół św. Stanisława Kostki z 1913 r., zwany potocznie kościołem szkolnym,
- drewniany kościół Najświętszego Serca Pana Jezusa z 1744, przeniesiony ze wsi Drążdżewo do skansenu w Sierpcu w 2007 r.,
- ruiny kościoła pw. św. Krzyża z XIV w.,
- cmentarz żydowski,
- neogotyckie Jatki Miejskie z 1830 r.,
- drewniany dom Kasztelanka z przełomu XVII i XVIII w. z charakterystycznym łamanym dachem,

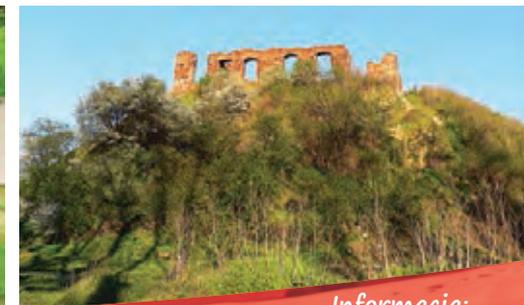
- cerkiew z końca XIX w., pozbawiona kopuły, ob. siedziba sądu,
- Muzeum Wsi Mazowieckiej – skansen na obrzeżach miasta,
- drewnianą zabudowę najstarszej części miasta.

Warto zobaczyć:

- ratusz miejski z 1828 r. wg proj. Bonifacego Witkowskiego, ob. Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą,
- ruiny zamku książąt mazowieckich z ok. XIV w.,
- kościół pw. Narodzenia NMP z 1783 r. w Trojanowie, dzwonnica murowana z XVIII w.,
- klasycystyczne kramnice miejskie z lat 1828-1833,
- klasycystyczny pałac z 1800 r. wg proj. Hilarego Szpilowskiego,

- ob. Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia, obora murowana, spichlerz, park z 500-letnim okazem dębu,
- dworzec kolejowy z końca XIX w.,
- wieżę ciśnię z 1921 r.,
- Muzeum Kolei Wąskotorowej,
- młyn wodny z przełomu XVII/XIX w. w Chodakowie,
- zespół dworski w Chodakowie z I poł. XIX w.,
- dwór murowany w Gawłowie z lat 1880-1890.

Informacja:

Urząd Miejski w Sierpcu, Biuro ds. Promocji i Komunikacji, ul. Piastowska 11a, 09-200 Sierpc, tel. 24 275 86 49, www.sierpc.com.pl

Informacja:

Urząd Miejski, ul. 1 Maja 16, 96-500 Sochaczew, tel. 46 862 22 35, www.sochaczew.pl

ŻELAZOWA WOLA – DOM URODZENIA CHOPINA

MAZ 33B ok. 0,3 km *

Żelazowa Wola to wieś w gminie Sochaczew położona na Równinie Łowicko-Błońskiej, nad Utratą, na skraju Puszczy Kampinowskiej, 46 km na zachód od Warszawy i 2 km na północny wschód od Sochaczewa.

W 1810 r. w Żelazowej Woli urodził się Fryderyk Chopin. Dziś tu znajduje się Muzeum Dom Urodzenia Fryderyka Chopina – oddział Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie. Dworek otacza park urządzony w latach 1932-1939 wg proj. Franciszka Krzywdy-Polkowskiego. Na terenie parku znajduje się pomnik kompozytora wykonany przez Józefa Gosławskiego.

Informacja:

Dom urodzenia Fryderyka Chopina i Park w Żelazowej Woli, Żelazowa Wola 15, 96-500 Sochaczew, tel. 46 863 33 00, www.chopin.museum/pl

SOKOŁÓW PODLASKI

MAZ 34A ok. 0,8 km *

Trasa spacerowa: Ul. Wilczyńskiego/Długa (parking, skwer, pomnik księdza generała Stanisława Brzóska) – ul. J. Kilińskiego – ul. Jana Pawła II (katedra pw. Niepokalanego Serca NMP) – ul. Wolności – bulwar – ul. Magistracka – ul. Długa

Warto zobaczyć:

- pałac murowany z 1857 r., proj. Henryka Marconiego,
- modernistyczny kościół Salezjanów św. Jana Bosco z lat 1935-1939, proj. Bruno Zborowskiego,
- neogotycką katedrę pw. Niepokalanego Serca NMP z 1948-1953, wg proj. Aleksandra Boni,
- klasycystyczną dzwonnice z XIX w.,
- drewnianą kapliczkę z figurą św. Jana Nepomucena z 1802 r.,
- drewniane dom z poł. XIX w.,
- pomnik księdza generała Stanisława Brzóska z 1925 r.

Informacja:

Gmina Sokółów Podlaski, 08-300 Sokółów Podlaski, ul. Wolności 44, tel. 25 781 26 10, www.gminasokolowpodl.pl

SZYDŁOWIEC

ok. 2,2 km * **MAZ 35A**

Trasa spacerowa:

Ul. Kielecka (parking, kościół św. Zygmunta, pomnik T. Kościuszki, skwer) – Rynek Wielki (ratusz, pręgierze) – ul. Kąpielowa – ul. J. Longina Sowińskiego (zamek rycerski, muzeum, centrum kultury) – ul. Zamkowa (park zamkowy) ul. Ogrodowa – ul. 1 Maja – ul. Radomska – Wielki Rynek

Warto zobaczyć:

- gotycko renesansowy zamek z lat 1470-1480, wybudowany przez Stanisława Szzydłowieckiego, na sztucznie usypanej wyspie, otoczony fosą, w środku Parku Radziwiłłowskiego, ob. Centrum Kultury oraz Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych,
- późnorenesansowy ratusz w Ryнку Wielkim z lat 1602-1629,
- późnogotycki kościół farny pw. św. Zygmunta Króla Burgundzkiego z 1401 r.,
- klasycystyczny Dom pod Dębem z 1819 r., z fundacji Anny Sapieżyny,
- liczne kamienice z XIX w.,
- browar z I poł. XIX w., ob. rozlewnia wód gazowanych (lodownia),
- pomnik T. Kościuszki z 1921 r.,
- pręgierz na rynku, późnorenesansowa kolumna wykonana z piaskowca, Kolumna Zośki,
- kirkut, cmentarz żydowski, ob. lapidarium gromadzące ok. 3000 nagrobków.

Informacja:

Punkt IT**, ul. Rynek Wielki 5a, 26-500 Szzydłowiec, tel. 48 326 20 54, www.szzydlowiec.pl

KAMPINOSKI PARK NARODOWY

MAZ 36A ok. 1-100 km ***

Park narodowy obejmuje tereny Puszczy Kampinoskiej w pradolinie Wisły, w zachodniej części Kotliny Warszawskiej. Powierzchnia parku wynosi 38 544 ha, powierzchnia otuliny 37 756 ha. Park utworzono w 1959 r. KPN został wpisany na światową listę rezerwatów biosfery UNESCO.

Wydmy powstałe w pradolinie Wisły i obszary bagienne są najbardziej charakterystycznymi elementami tutejszego krajobrazu. Wydmy Parku uważane są za najlepiej zachowany kompleks wydm śródlądowych w skali Europy.

Puszcze porastają głównie lasy olsowe, łęgowe i bory a strefy bagienne roślinność łąkową z turzycami i zaroślami. Wśród zwierząt jest łos, bóbr, ryś, borsuk, liczne ptaki.

Na terenie parku dozwolona jest turystyka piesza, rowerowa i konna. Służą jej znakowane szlaki turystyczne o długości około 360 km oraz Kampinoski Szlak Rowerowy o długości 144,5 km. Atrakcyjnym środkiem dojazdu do parku, do Wilczy Tułowskich, jest zabytkowa kolej wąskotorowa z Sochaczewa.

W parku znajdują się mogiły powstańców z 1863 r., cmentarz partyzantów oraz cmentarz w Palmirach, na którym spoczywają Polacy rozstrzelani przez Niemców w latach 1939-1944.

Warto zobaczyć:

- drewniany kościół pw. Wniebowzięcia NMP z XVIII/XIX w.,
- plebanię z ogrodem z 2. poł. XIX w.,
- dwór z XVIII w., park z XIX w.,
- pomnik przed dworem ku czci poległych i zamordowanych w latach 1939-1945 żołnierzy AK, GL i AL,
- tablicę upamiętniającą mieszkańców wsi poległych w latach 1939-1945,
- pomniki przyrody: 2 dęby szypułkowe – Stefan Wyszyński i Fryderyk Chopin.

Informacja:

Kampinoski Park Narodowy, ul. Tetmajera 38, 05-080 Izabelin, tel. 22 722 60 01, www.kampinoski-pn.gov.pl

WĘGRÓW

ok. 1,4 km * **MAZ 37A**

Trasa spacerowa:

Rynek Mariacki (parking) – Rynek Miejski (UM, bazylika, Dom Gdański) – ul. T. Kościuszki (zespół poreformacki, park im Armii Krajowej) – ul. Piwna (liczne drewniane domy) – ul. Gdańska (Dom Lipki, USC) – Rynek Mariacki

Warto zobaczyć:

- gotycko barokową bazylikę mniejszą Wniebowzięcia NMP i św. Piotra, św. Pawła, św. Andrzeja, św. Katarzyny z XVI w., znajduje się tu słynne lustro Twardowskiego,
- barokowy kościół pw. św. Antoniego z Padwy i św. Piotra z Alkantary z lat 1693-1715, wg proj. Tylmana z Gameren, klasztor i kościół zakonu Reformatów fundacji Jana Dobrogosta Krasieńskiego,
- klasycystyczny kościół poluterański pw. Świętej Trójcy z lat 1836-1841,
- modrzewiowy kościół ewangelicki z 1679 r.,
- kaplicę Przemienienia Pańskiego i Matki Boskiej Szkaplerzowej z 1893 r., dawne mauzoleum rodziny Łubieńskich,
- klasztor Reformatów z 1693 r., ufundowany przez rodzinę Krasieńskich,
- kolegium Bartolomitów (księży Komunistów) z lat 1708-1712,
- barokowy Dom Gdański – dawny zajazd z XVIII w., usytuowany przy rynku miejskim, ob. Miejska Biblioteka,
- późnorenesansowy Dom Lipki, ob. Urzędu Stanu Cywilnego,
- dom pastora z 1763 r., ob. Ewangelicki Dom Opieki Sarepta,
- dom rabina żydowskiej gminy wyznaniowej,
- plebanię kościoła katolickiego z 1924 r. obok kolegium Bartolomitów,
- drewniane domy z XVIII, XIX i z początku XX w.,
- dawny browar przyklasztorny z 1824 r.,
- cmentarz katolicki z 1797 r., nagrobki z XIX w.,
- cmentarz protestancki z II poł. XVI w., kościół zboru ewangelicko-augsburskiego, nagrobki tkaczy szkockich z XVII w.,
- lapidarium na cmentarzu żydowskim, pomnik w kształcie podwójnej macewy otoczony przez kilkaset zachowanych kamieni po dawnym kirkucie istniejącym od XVII w. oraz miejscu egzekucji Żydów z węgrowskiego getta.

Informacja:

Punkt IT**, ul. Gdańska 2, 07-100 Węgrów, tel. 25 792 35 66

WOŁOMIN – MIASTO, DWOREK NAŁKOWSKIEJ

MAZ 38A ok. 0,1 km **

Rodzinny dom Zofii Nałkowskiej zbudowany został w 1895 r. przez ojca pisarki – Wacława Nałkowskiego – geografa, pedagoga, publicystę społecznego i literackiego. Drewniany domek zlokalizowany jest na niewielkim piaszczystym wzgórzu, na granicy między Wołominem a Kobyłką. Ekspozycja zawiera fotografie rodzinne, księgozbiór, mapy, popiersia oraz fortepian Zofii Nałkowskiej.

Warto zobaczyć:

- dom Nałkowskich z ogrodem, ob. Muzeum im. Zofii i Wacława Nałkowskich,
- kościół pw. Matki Bożej Częstochowskiej z lat 1908-1927,
- willę „Laurentium” z ogrodem,
- 3 mogiły wojenne z 1939-45.

Informacja:

Muzeum im. Zofii i Wacława Nałkowskich, ul. W. Nałkowskiego 17, 05-200 Wołomin, tel. 22 786 22 19, www.muzeumnalokowskich.pl

CZARNOLAS – W MUZEUM JANA KOCHANOWSKIEGO

ok. 0,5 km * **MAZ 40A**

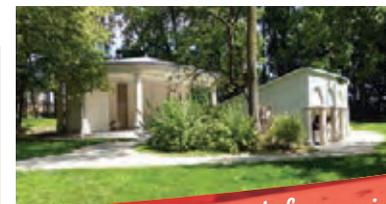
Wieś Czarnolas położona jest w powiecie zwoleńskim na Równinie Radomskiej, 20 km na zachód od Puław.

Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie mieści się w klasycystycznym dworze Jabłonowskich z XIX w. Zgromadzono tu eksponaty związane z życiem i twórczością Jana z Czarnolasu oraz epoką, w której żył i tworzył. Zobaczyć można m.in. oryginalne zdobione drzwi żelazne ze skarbczyka w domu poety, fotel kryty kurdybanem z herbem Korwin, którym się pieczętował, a także renesansowe meble i przedmioty codziennego użytku (dżban, klepsydra, kałamarnic itp.), które oddają charakter epoki mistrza Jana. W muzeum zgromadzono liczne starodruki, rękopisy oraz fotokopie pierwodruków utworów Kochanowskiego.

Dwór Jabłonowskich otacza 10-hektarowy park zaprojektowany przez Czecha, Jaroslava Stichego w XIX w. W miejscu, gdzie rosta lipa w XIX w. wzniesiono kamienny obelisk z popiersiem bratanka poety oraz symbolicznym sarkofagiem Urszulki.

Warto zobaczyć:

- kościół w Zwoleniu, miejsce pochówku Jana Kochanowskiego,
- Sycynę miejsce urodzin Jana Kochanowskiego.

Informacja:

Muzeum Jana Kochanowskiego w Czarnolesie, 26-720 Policzna, tel. 48 677 20 05, www.muzeum.edu.pl

WYSZKÓW

MAZ 39A ok. 3,2 km *

Trasa spacerowa:

Ul. Białostocka (parking, kościół św. Idziego) – rondo Mieczkowskiego – ul. Warszawska – most na Bugu (krajobrazy nadbużańskie) – ul. Kościelna – wał nad Bugiem – bulwar nad Bugiem, kierunek most kolejowy (park K. Ferdynanda Wazy, UM) – al. Róż – ul. 3 Maja (kościół św. Wojciecha BM) – ul. T. Kościuszki – rondo Mieczkowskiego – ul. I Armii Wojska Polskiego (Stary Browar) – powrót – ul. I Armii Wojska Polskiego – ul. Białostocka

Warto zobaczyć:

- kościół św. Idziego z 1793 r.,
- obraz Najświętszej Maryi Panny z XVII w.,
- kościół św. Wojciecha Biskupa Męczennika,
- klasycystyczną plebanię,
- park miejski im. Karola Ferdynanda Wazy,
- stróżówkę pałacową z poł. XIX w.,
- obelisk Wazów wystawiony na polecenie króla Jana Kazimierza,
- pałac Skarżyńskich z 1780 r. ob. własność prywatna, dwie oficyny, park krajobrazowy,
- browar z XIX w.,
- willę z pocz. XX w.

Informacja:

Punkt IT**, ul. gen. J. Sowińskiego 80, 07-200 Wyszaków, tel. 29 743 02 34, 507 808 867, www.turystyka.wyszakow.pl

MODRZEWIOWY DWOREK NAD WKRĄ – SPŁYW WKRĄ

MAZ 41A ok. 1-2 km *

Dworek położony jest na północnym Mazowszu we wsi Brudnice nad Wkrą przy ul. Mostowej.

Modrzewiowy dworek nad Wkrą zbudował Władysław Budzich w 1914 r. Jego córka, Teresa, dobudowała pawilon, w którym mieści się obecnie pięć pokoi gościnnych. Kamienno-ceglane zabudowania gospodarcze pochodzą z XIX w. Wędzarnia używana jest zgodnie ze swoim przeznaczeniem. Siedlisko otacza ciągnący się wzdłuż rzeki półtorahektarowy park, założony przez Stefanię Budzich z domu Wilhelm w 1920 r.

Potomni docenili wysiłki brudnickich dziedziców, a potem ich córki Teresy: w 1995 r. posiadłość otrzymała tytuł „Najpiękniejszego gospodarstwa agroturystycznego w kraju”, a w 1996 r. pierwsze miejsce w ogólnopolskim konkursie agro-eko-turystycznym „Zielone Lato”. Dzisiaj Zofia Leszczyńska-Niziołek, prawnuczka dawnych właścicieli majątku Brudnice i jej mąż Karol kontynuują te agroturystyczne tradycje.

Do dyspozycji gości oprócz dobrej kuchni są rowery, kajaki i łódka. W rzece – na brudnickim odcinku wyjątkowo malowniczej i szeroko rozlanej – można pływać i wędkować. Jesienią pojeździć konno i zbierać grzyby w okolicznych lasach, które ciągną się kilometrami aż do Golubia – Dobrzyń. Zimą spacerować na biegówkach lub na łyżwach. My radzimy zostać za szarym drewnianym płotem, wsłuchać się w śpiew ptaków i szum starych drzew albo posiedzieć przy stole i pogadać.

Informacja:

Dworek nad Wkrą Gospodarstwo agroturystyczne, wieś Brudnice k. Żuromina, 09-300 Żuromin, tel. 23 657 27 79, kom. 664 566 886, www.dworeknadwkra.com

ŻYRARDÓW – XIX WIECZNA OSADA FABRYCZNA

ok. 3,6 km * **MAZ 42A**

Trasa spacerowa:

Dworzec PKP (parking, dworzec) – al. Partyzantów (sąd) – ul. Kościelna (domy robotnicze, kościół św. Karola Boromeusza) – ul. B. Limanowskiego (szpital fabryczny) – ul. G. Narutowicza (szkoły fabryczne, kościół MB Pocieszenia) – pl. Jana Pawła II (ochronka, babiniec, Dom Ludowy im. K. Dittricha, magistrat, stara przędzalnia, nowa przędzalnia) – ul. 1 Maja – ul. B. Limanowskiego (resursa, pałac Tyrolski, kantor) ul. Armii Krajowej (wille dyrektorskie, willa Haupta, Straż Ogniowa) – park im. K. Dittricha (muzeum) – ul. S. Żeromskiego (poewangelicki kościół Wniebowstąpienia Pańskiego) – ul. B. Limanowskiego – ul. Nowy Świat – ul. Hiellego – pl. Jana Pawła II – ul. 1 Maja – ul. Polskiej Organizacji Wojskowej

Żyrardów położony jest na Równinie Łowicko-Błońskiej, nad rzeką Pisią Gągoliną, 45 km na południowy zachód od Warszawy.

Historia miasta rozpoczyna się w 1833 r., kiedy do wsi Ruda Guzowska, należącej do dóbr hrabiów Łubieńskich, przeniesiono fabrykę wyrobów lnianych.

Warto zobaczyć:

- osadę fabryczną z XIX w.,
- dworzec kolejowy,
- ratusz z 1910 r.,
- park im K. Dittricha,
- starą przędzalnię z 1833 r.,
- nową przędzalnię z lat 1910-14,
- neogotycki kościół pw. Matki Bożej Pocieszenia z lat 1900-03,
- zespół pałacowy Dittricha, pałacyk w parku, ob. Muzeum Mazowsza Zachodniego,
- poewangelicki kościół Wniebowstąpienia Pańskiego z 1888-98,
- neogotycki kościół pw. św. Karola Boromeusza z 1891 r.,
- szpital fabryczny z lat 1892-1894.

Informacja:

Centrum IT**, ul. 1 Maja 45, 96-300 Żyrardów, tel. 46 854 24 24